

Бездомништвото околу нас:
јавно, скриено, потенцијално

Тë pastrehët rreth ne:
публик, тë fshehur, potencial

Homelessness Around Us:
Public, Hidden, Potential

Бездомништвото околу нас:
јавно, скриено, потенцијално

Të pastrehët rreth ne:
publik, të fshehur, potencial

Homelessness Around Us:
Public, Hidden, Potential

СОДРЖИНА

1 БЕЗДОМНИШТВОТО ОКОЛУ НАС: ЈАВНО, СКРИЕНО, ПОТЕНЦИЈАЛНО	7
1.1 Теоретска Основа	8
1.2 ЕТХОС - Европска типологија за бездомништво и за исклученост од правото на домување	9
1.3 ЕТХОС во македонски контекст	9
ПРЕПОРАКИ ЗА ПОЛИТИКА	12
1. TË PASTRENËT RRETH NE: PUBLIK, TË FSHEHUR, POTENCIAL	18
1.1Baza teorike	19
1.2 ETHOS – Tipologjia Evropiane për të pastrehë dhe për përjashtimin nga e drejta e banimit	20
1.3 ETHOS në kontekstin maqedonas	20
REKOMANDIME PËR POLITIKË	23
1. HOMELESSNESS AROUND US: PUBLIC, HIDDEN, POTENTIAL	28
1.1 Theoretical Basis	29
1.2 ETHOS - European Typology of Homelessness and Housing Exclusion	30
1.3 ETHOS in the Macedonian Context	30
POLICY RECOMMENDATIONS	33

Бездомништвото околу нас: јавно, скриено, потенцијално

Автори: Марија Донеvsка, Климентина Илиевски, Катерина Мојанчевска и Александра Илоска
Издавач: Фондација Отворено општество – Македонија
За издавачот: Фани Каранфилова-Пановска
Лектура: Анета Василевска Љубецкиј
Превод на англиски јазик: Магдалена Ангеличиноска
Превод на албански јазик: Вјоса Таипи
Дизајн: Зоран Инадески
Печати:
Тираж: 300 примероци
Бесплатен/некомерцијален тираж

Оваа публикација е овозможена со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на публикацијата е одговорност на авторите и не ги изразува ставовите на УСАИД или на Владата на Соединетите Американски Држави.

.....
Autorë: Maria Donevska, Klimentina Ilijevski, Katerina Mojancevska dhe Aleksandra Iloska
Botues: Fondacioni Shoqëria E Hapur - Maqedonia
Për botuesin: Fani Karanfilova-Panovska
Përkthimi: Vjosa Taipi
Dizajni: Zoran Inadeski
Shtyp:
Tirazhi: 300 kopje
Tirazhi falas/jokomercial

Ky publikim është mundësuar nga populli amerikan nëpërmjet Agjencisë së SHBA-ve për zhvillim ndërkombëtar (USAID) në suaza të Projektit të USAID-it për shoqërinë civile. Përmbajtja e publikimit është përgjegjësi e autorëve dhe nuk i shpreh qëndrimet e USAID-it ose Qeverisë së Shteteve të Bashkuara të Amerikës.

.....
Authors: Maria Donevska, Klimentina Ilijevski, Katerina Mojancevska and Aleksandra Iloska
Publisher: Foundation Open Society – Macedonia
For the publisher: Fani Karanfilova-Panovska
Translated into English by: Magdalena Angelichinoska
Design: Zoran Inadeski
Printed by:
Circulation: 300 copies
Free-of-charge/non-commercial circulation

This publication is made possible by the generous support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID) within the USAID Civil Society Project. The contents of this publication is the sole responsibility of its authors and do not reflect the views of USAID or the United States Government.

1. Бездомништвото околу нас: јавно, скриено, потенцијално

Кога во јавност се дискутира за проблемот со бездомништвото, неговото тесно сфаќање и поврзување исклучително со лицата што живеат на улица наведува на заклучокот дека бројот на бездомници во Македонија е незначителен.

Европските искуства не се фокусирани само кон јавното бездомништво. Следејќи ја ЕТХОС¹, асоцијацијата за истражување, комуникации и за развој „Паблик“, покрај јавното бездомништво (лица што немаат покрив над глава и живеат на улица), идентификуваше уште две концептуални категории лица на кои им се заканува бездомништво, и тоа: потенцијално бездомништво² и скриено бездомништво³. Ваквото разгледување на проблемот е сеопфатно и овозможува креирање политика за превенција и за соочување со ризиците што доведуваат до процес на бездомништво.

Од друга страна, пак, институциите и организациите што работат со оваа целна група користат различни начини на собирање податоци, на нестандардизиран начин. Во недостиг од институционална кохеренција и поради некоординираниот пристап на собирање податоци, тешко е осознавањето на самиот проблем, па соодветно е невозможно креирањето политика базирана на докази. Според евиденцијата на Црвениот крст на Македонија, во земјава има 318 бездомници. Но, во услови на висока стапка на сиромаштија⁴, перзистентно висока невработеност, намалување на капацитетите на системот на социјална заштита, стареење на населението, семејно насилство, разводи, финансиски проблеми во семејството, губење на традиционалната функција на семејството како социјална поддршка и тековната бегалска криза, очекувањата се дека бројката е многу поголема. Според тоа, соочувањето со овој ризик бара стратеско утврдување на приоритетите на национално ниво.

Истражувањето спроведено од „Паблик“ е првиот чекор кон креирање политика во оваа област, која е базирана на докази. Истражувањето користи квалитативен пристап и е спроведено на вкупно 130 истражувачки единици, вклучувајќи и интервјуа со 65 лица, претставници на трите концептуални категории, во периодот август 2015 година - февруари 2016 година. Резултатите укажуваат на потребата од пофективни институционални одговори на проблемот со бездомништвото и давање приоритет на мерките за превенција во агендата на институциите за социјална заштита. Овој документ на политика има за цел да го објасни феноменот на јавно, скриено и на потенцијално бездомништво, причините за појава, како и секундарните ефекти врз менталното здравје, социјалните врски и вработувањето. Понатаму, документот укажува на потребата од институционален одговор на различните концептуални категории и изработување протокол за меѓусекторска соработка за решавање на проблемот и ги поставува основите за развивање стратегија со цел заштита на оваа ранлива група.

¹ Европска типологија за бездомништво и за исклученост од правото на домување

² Лица што живеат во несигурно сместување, лица што живеат под закана од иселување, лица што живеат под закана од насилство и лица што живеат во неконвенционални живеалишта

³ Жени згрижени во шелтри за жртви на семејно насилство; мигранти; лица што наскоро треба да бидат ослободени од затвор, од здравствени или други институции, а немаат на располагање живеалиште

⁴ 26,2 проценти во 2012 година и 24,2 проценти во 2013 година, според Државниот завод за статистика

1.1 ТЕОРЕТСКА ОСНОВА

Феноменот на бездомништвото може да се анализира од три аспекти - како состојба на имање / немање дом, како ограничена вклученост во општествениот живот и како процес во кој лицето се соочува со проблеми со идентитетот. Гледано од првиот аспект, бездомништвото означува отсуство на живеалиште. Лице во ваква состојба се карактеризира со депривација на основните човекови потреби и поради тоа се случува да има и различни девијации.

Немањето покрив / дом може да има јавен карактер (sensu stricte) и скриен карактер (sensu largo) кога бездомниците се сместени во центри, прифатилишта со институционална и со вонинституционална поддршка, но и кај роднини и пријатели. Јавното (улично) бездомништво често е резултат и на потенцијално бездомништво, што подразбира живеење во несоодветни и небезбедни живеалишта. Бездомниците со тек на време формираат одредени црти во однесувањето - неприспособеност кон општествените ситуации, а некои од нив, предизвикани од животната ситуација, се случува да посегнат по алкохол и по наркотични средства, а и да се вклучат во криминални дејства за да обезбедат опстанок. Се појавуваат нарушување во личноста, хронични болести и слично. Бездомништвото може да настапи под притисок / беда, невработеност, долгови, хипотеки, насилство / или да биде избрано како стил на живот. Последниов облик повеќе личи на скитништво и е ретка појава во нашава земја. Евидентирани примери укажуваат на бездомништво што трае и повеќе од една деценија. Ова не упатува да го набљудуваме бездомништвото како процес во кој социјализацијата на бездомникот се одвива на специфичен начин. Бездомникот „испаѓа“ од одредена заедница бидејќи постојано се преместува од место во место. Во ситуација кога лицето нема шанси да реализира некои општествени улоги, ја губи врската со заедницата, а како резултат на тоа се јавува и прекин на семејните, соседските и на пријателските односи. Неможноста да се реализираат одредени улоги е поврзана и со противречностите во очекувањата од бездомниците. Едни очекувања имаат социјалните работници, како дел од персоналот во центрите за бездомници, кога бараат од нив активно учество во заеднички живот и почитување на принципите, а други очекувања имаат другите луѓе, кои бездомништвото го поврзуваат со пасивност и со апатија. Очекувањата од бездомникот од страна на лица што, исто така, се соочуваат со бездомништво е трет сегмент, поинаков од двата претходни и од оваа призма појавата треба да се разгледува во рамки на симболична интеракција. Во согласност со тоа, бездомништво е процес, а не состојба. Секој ден бездомникот сè повеќе се втурнува во својата осаменост, безнадежност и очај. Влезот во бездомништво за него е пресвртница, која води кон несигурен и несреден живот. Емотивната празнина го зголемува физичкото бездомништво (немање покрив над глава). Вклучувањето во светот на бездомниците со себе

носи потреба од самодефиниција за себе како бездомник. Првата фаза во новиот живот во рамки на јавното бездомништво, во согласност со in vivo codes на одредена група бездомници, може да има различни називи. Во секој случај, тоа е фаза кога поединецот не знае што со себе. Блиските не го препознаваат, а тој истовремено е непознат и за другите бездомници. Во овој период бездомникот не сака да биде сличен на другите бездомници, кои за него се група со која не се идентификува. Секојдневната напнатост поврзана со процесот на влегување / невлегување во улогата на бездомник ја ограничува припадноста на конкретното лице на некоја група. Во оваа фаза се посегнува и по алкохол, се запоставува личната хигиена, лицето трага по храна, а и по информации од други бездомници. Полека бездомникот од ситуација на недефинираност влегува во светот на свои - другите бездомници. Процесот кога лицето сè повеќе влегува во улога на бездомник, воедно е и почеток на идентификацијата со новата општествена група. Земајќи ги предвид трите аспекти, бездомникот можеме да го набљудуваме како лице што има дисфункции, кое ги губи социјални врски и улоги и кое постојано е обележено од страна на лицата што имаат дом.

1.2 ЕТХОС - ЕВРОПСКА ТИПОЛОГИЈА ЗА БЕЗДОМНИШТВО И ЗА ИСКЛУЧЕНОСТ ОД ПРАВОТО НА ДОМУВАЊЕ

Бездомништвото е еден од главните општествени проблеми на кои се фокусира Стратегијата за социјална заштита и за вклучување на Европската унија. Превенцијата од бездомништво и решавањето на станбеното прашање на бездомниците подразбира и разбирање на патот и на процесот што доведува до бездомништво, со тоа креирајќи широка перцепција за значењето на бездомништвото. ФЕАНТСА (Европскиот

сојуз на организации што работат со бездомници) разви типологија за бездомништво и за исклученост од правото на домување, наречена ЕТХОС. ЕТХОС почнува со концептуалната рамка во која се дефинираат три сегменти што го сочинуваат домувањето, при што отсуство на еден од нив служи за означување бездомништво. Имањето дом подразбира: поседување соодветен простор што е исклучително во сопственост на лицето и на неговото / нејзиното семејство (ФИЗИЧКИ ДОМЕН), просторот треба да нуди можност за одржување приватност и релации (СОЦИЈАЛЕН ДОМЕН) и треба да се поседува законско право за користење на просторот (ПРАВЕН ДОМЕН). Ова доведува до четири основни облици или концепти: 1. без покрив над глава, 2. без стан, куќа, 3. несигурно домување, 4. несоодветни живеалишта, а секој од овие четири облици може да се опише како недостиг од дом. ЕТХОС ги класификува лицата без дом во однос на нивната животна ситуација или ситуацијата со домот. Овие концептуални категории се поделени во 13 оперативни категории, кои можат да се користат за дефинирање различни цели на политиката како бележење на проблемот со бездомништвото, развој, мониторинг и евалуација на политиката.

1.3 ЕТХОС ВО МАКЕДОНСКИ КОНТЕКСТ

ЕТХОС е приспособена на македонската регулатива, институционална и вонинституционална поставеност и ги исклучува следниве поткатегории: лица згрижени во итни места за сместување, центри за преспивање (2.1), лица сместени во хостели за бездомници (3.1), лица сместени во транзициски центри за бездомници (3.3), лица сместени во прифатилишта за работници-емигранти (5.2), лица што добиваат долгорочна помош поради проблемот со бездомништвото - станбено згрижување и потпомогнато сместување (7.1 и 7.2) бидејќи во Законот за социјална

Оперативна категорија	Животна ситуација	Општа дефиниција	
Лица што живеат во сурови услови	*1.1 На јавен простор или на отворено	Живеење на улица или на јавни места, без засолниште што може да се дефинира како живеалиште	вонпросто
Лица згрижени во итни сместувалишта	2.1 Шелтри за преспивање	Луѓе што немаат вообичаено место на живеење и ги користат услугите на шелтрите за преспивање	
Лица сместени во прифатилишта за бездомници	3.1 Хостели за бездомници	Периодот на престој е краткорочен	
	*3.2 Привремено сместување		
	3.3 Транзициски центри за сместување		
Лица згрижени во шелтри за жени	*4.1 Шелтри и прифатилишта за жени	Жени, најчесто жртви на семејно насилство, сместени во шелтер-центри, каде што се предвидува краткорочен престој	вонпросто
Лица згрижени во сместување наменето за имигранти	*5.1 *Привремено сместување / центри за прифаќање 5.2 Сместување за работници-имигранти	Имигранти во прифатилишта и во центри за краткорочно сместување поради својот имигрантски статус	
Лица што наскоро треба да бидат ослободени од затвор, од здравствени или други институции	*6.1 *Казнено-поправни установи	Нема дом на располагање пред излегувањето од установата	вонпросто
	*6.2 *Здравствени установи (вклучително и центри за рехабилитација за зависници, психијатриски болници)	Останува подолго во установата поради отсуство на дом	
	*6.3 *Институции за деца / домови	Нема идентификуван дом (на пример, до својот 18. роденден)	
Лица што добиваат долгорочна помош поради проблемот со бездомништво	7.1 Станбено згрижување на постари бездомници	Сместување на подолг период со нека по поранешни бездомници (вообичаено за временски период подолг од една година)	
	7.2 Потпомогнато сместување за поранешни бездомници		
Лица што живеат во несигурно сместување	*8.1 Привремено сместување кај роднини и блиски пријатели	Живеење во конвенционално живеалиште, но тоа не е постојано место на живеење на лицето и го користи поради отсуство на свој дом	Несигурно живеалиште
	*8.2 Без легален договор за (под)закуп		
	*8.3 Узурпирано земјиште		
Лица што живеат под закана за иселување	*9.1 Донесена законска одлука за иселување (изнајмено живеалиште)	Одлуката за иселување е влезена во сила	вонпросто
	*9.2 Одземање дом даден под хипотека	Доверителот поседува законски донесена одлука да ја преземе сопственоста	
Лица што живеат под закана од насилство	*10.1 Инциденти регистрирани од страна на полицијата	Полицијата постапува со цел обезбедување безбедно сместување за жртвата на семејно насилство	вонпросто
Лица што живеат во привремени, неконвенционални живеалишта	11.1 Мобилни домови	Живеење во привремен дом во кој нема услови за постојано живеење	
	*11.2 Неконвенционални објекти		
Лица што живеат во непогодни станбени услови	*11.3 Привремени структури	Засолниште или супстандардна барака	вонпросто
	12.1 Узурпација на објект што не е погоден за домување	Дефинирано како несоодветно живеалиште според националното законодавство или регулатива за домување	
Лица што живеат во пренаселен дом	13.1 Според највисоката норма за пренаселеност на национално ниво	Во случај кога се надминува националната норма за број на лица што живеат во една соба	вонпросто

заштита не се предвидени можности за сместување на овие категории лица и не се достапни вакви услуги. Поткатегоријата 11.1 лица што живеат во мобилни домови, исто така, не е земена предвид, а во согласност со тоа не е и анализирана бидејќи во земјава не се идентификувани вакви домови. Не се земени предвид и оперативните категории лица што живеат во непогодни станбени услови (12.1) и лица што живеат во пренаселен дом (13.1) бидејќи, во согласност со општите дефиниции дадени во ЕТХОС, несоодветно живеалиште и норма за пренаселеност на домот треба да бидат дефинирани во законската рамка. Македонското законодавство не препознава вакви дефиниции. Во земјава, во националната стратегија за домување (2007-2012), се препознаваат поимите соодветно и минимално домување, но тие не се јасно дефинирани.

Во стратегијата, поимот соодветно домување подразбира нормирано домување, кое општеството го смета за задоволително, односно како стандард на домување што е дефиниран како општа цел што треба да се оствари во иднина. Што се подразбира под нормирано домување, кое општеството го смета за задоволително, не е дефинирано. Поимот минимално домување е порестриктивен во определувањето на нивото на стандардот што општеството го дефинира како најниско ниво на стандард во домувањето и ги опфаќа физичките и правните стандарди што треба да ги обезбеди ова ниво за да се определат како најмали основни потреби на корисниците. И во оваа определба не постои јасна поставеност што подразбираат физичките и правните стандарди.

РЕЗУЛТАТИ ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ				
ЈАВНО БЕЗДОМНИШТВО				
	Причини за бездомништво	Физичко и ментално здравје	Социјални врски	Вработување
1.1 Лица што живеат во сурови услови	Семејни конфликти: развод, семејно насилство, имотно-правни прашања, семејно насилство	- Имаат здравствено осигурување и здравствена легитимација - Редовно посетуваат матичен доктор - Хронични здравствени проблеми (рак, тромбоза, хипергликемија и хипертензија, астма, епилепсија) - Зависности од алкохол и од дрога - Страдаат од несоница, мачнина, главоболки, постојана нервоза	- Не комуницираат со семејството, роднини и пријатели, ниту со средината - Дискриминаторски настроена средина - Ретко остваруваат контакт со државни институции и здруженија на граѓани	- Не се проактивни во барањето работа очекувајќи помош и милостина од околината - Остварувањето долгорочен работен ангажман е најголемиот предизвик за оваа група
СКРИЕНО БЕЗДОМНИШТВО				
	Причини за бездомништво	Физичко и ментално здравје	Социјални врски	Вработување
4.1 Лица згрижени во прифатни центри за бездомници	- Семејни конфликти: развод, семејно насилство, нарушени семејни односи - Финансиска измама - Хипотеки	- Во најголем дел имаат здравствено осигурување и здравствена легитимација - Хронични здравствени проблеми - Страдаат од несоница, мачнина, главоболки, постојана нервоза	- Колективното живеење придонесува кон поголемо солидаризирање и дружење меѓу станарите и тие остваруваат блиски пријателски односи - Ретко се во контакт со своите пошироки семејства - Ретко остваруваат контакт со државни институции или здруженија на граѓани	- Не се проактивни во барањето работа - Им требаат повеќе информации за пристап до работа, како да аплицираат за социјални станови, како можат да добијат доквалификација и работно острчување, дали и како сегашниот статус ќе влијае врз нивното идно пензионирање
4.1 Лица згрижени во шелтер-центри за жени	Насилство од страна на сопругот/ партнерот	- Во најголем дел имаат здравствено осигурување и здравствена легитимација - Без значајни здравствени проблеми	- Нарушени семејните односи и односи со пошироката фамилија и со децата - Ретко остваруваат контакт со државните институции	- Работното место на жртвите на семејно насилство е често под закана поради нивната ситуација на долготрајно доживување насилство, поради релокацијата при сместување во шелтер-центар или поради опасноста од одмазда на насилникот - Неопходна им е асистенција во вработување за да бидат во можност за независно живеење
5.1 Привремено сместување / центри за прифаќање	/	- Здравствено осигурени и имаат здравствена легитимација - Редовно посетуваат доктор - Боледуваат од хронични болести на срцето, желудникот, а страдаат и од хипертензија, дијабетес, депресивност, но и од обични настинки, како резултат на условите за живот	- Остваруваат контакт со своите пошироки семејства: родители, деца, роднини - Не се најдобро прифатени од пошироката средина - Немаат контакти со институциите или граѓански организации	- Некои од децата на бегалците биле вклучени во програми за субвенционирано вработување, но не биле вработени по завршување на програмата - Некои од жените укажуваат и на тоа дека не работат затоа што нема кој да се грижи за нивните деца - Неопходна им е работна дозвола, но и помош во административната постапка за добивање работната дозвола
6. Лица што наскоро треба да бидат ослободени од затвор, од здравствени или други институции	- Семејни: Развод, смрт на брачен партнер, нарушени семејни односи - Психички стрес - Финансиски долгови - Хипотеки	- Најголем дел се здравствено осигурени и имаат здравствена легитимација - Повремено се жалат на здравствени тегоби, но немаат хронични заболувања - Лицата што немаат дом по институционално згрижување се исполнети со несигурност, стрес, насилство, обиди за самоубиство, но и тага поради отфрленоста од семејството и од општеството	- Обележаноста на семејствата со лица со психички проблеми прави нивното блиско семејство и роднини ретко да ги посетуваат - Пошироката заедница нема многу разбирање за нивната ситуација, ги обележува, критикува и осудува	- Ограничен пристап до пазарот на труд

ПОТЕНЦИЈАЛНО БЕЗДОМНИШТВО				
	Причини за бездомништво	Физичко и ментално здравје	Социјални врски	Вработување
6.1 *Казнено-поправни установи;	Развод, семејно насилство, разведени или починати родители и нарушени семејни односи, се главните причините поради кои лицата го напуштиле домот и побарале помош од пријатели и од роднини. Развод и напуштање на домот во кој живееле со својот партнер/ка е причина поради која лицата решиле да се вселат бесправно / домови	- Ограничен пристап до здравствени услуги. - Повремено се жалат на здравствени тегоби, но немаат хронични заболувања - Индивидуалните животни приказни на лицата што немаат дом по институционално згрижување се исполнети со несигурност, стрес, насилство, обиди за самоубиство	- Овие лица имаат потреба од социјализација, особено надвор од институцијата. Дел се чувствуваат заборавени од институциите и од центрите за социјална работа - Обележаноста на семејствата со лица со психички проблеми прави нивното блиско семејство и роднини ретко да ги посетуваат - Пошироката заедница нема многу разбирање за нивната ситуација, ги обележува, критикува и осудува	- Ограничен пристап до можности за вработување - Лицето ослободено од казнено-поправна установа е без работа и постојан месечен приход. Лицата што ја напуштиле установа за деца без родителска грижа работат во дискотеки, без плата, само за бакшиш - Потребно е да се размислува на алтернативни мерки за вработување.
6.2 Здравствени установи (вклучително и центри за рехабилитација за зависници, психијатриски болници); 6.3 Институции за деца / домови	Развод, семејно насилство, разведени или починати родители и нарушени семејни односи, се главните причини поради кои лицата го напуштиле домот и побарале помош од пријатели и од роднини	- Ограничен пристап до здравствени услуги - Зависност од алкохол	- Не доверба во институциите, па и на маргинализација и на дискриминација на етничка основа - Се чувствуваат осамено и изолирано. Имаат мал круг пријатели, само некои од пријателите имаат дом во своја сопственост - Ретко се во контакт со своите пошироки семејства: родители, деца, роднини - Немаат контакт со другите државни институции или здруженија на граѓани.	- Често се корисници на социјална помош - Обезбедувањето дом и вработување се директна потреба на лицата што се привремено сместени кај роднини и пријатели или се бесправно вселени
8.1 Привремено сместување кај роднини и блиски пријатели; 8.2 Без легален договор за (под)закуп; 8.3 Узурпирано земјиште	Развод, семејно насилство, разведени или починати родители и нарушени семејни односи, се главните причини поради кои лицата го напуштиле домот и побарале помош од пријатели и од роднини	- Ограничен пристап до здравствени услуги - Зависност од алкохол	- Не доверба во институциите, па и на маргинализација и на дискриминација на етничка основа - Се чувствуваат осамено и изолирано. Имаат мал круг пријатели, само некои од пријателите имаат дом во своја сопственост - Ретко се во контакт со своите пошироки семејства: родители, деца, роднини - Немаат контакт со другите државни институции или здруженија на граѓани.	- Често се корисници на социјална помош - Обезбедувањето дом и вработување се директна потреба на лицата што се привремено сместени кај роднини и пријатели или се бесправно вселени
9.1 Донесена законска одлука за иселување (изнајмено живеалиште); 9.2 Одземање дом даден под хипотека	Развод, семејно насилство, разведени или починати родители и нарушени семејни односи, се главните причини поради кои лицата го напуштиле домот и побарале помош од пријатели и од роднини	- најголем дел се здравствено осигурени и имаат здравствена легитимација - Поголем дел од испитаните лица се чувствуваат физички здрави и немале медицински преглед во текот на последната година. Некои се соочуваат со хронични болести предизвикани од лоша и нередовна исхрана, консумирање алкохол или астма, хипертензија - Несигурноста и неизвесноста ги прави анксиозни и нервозни во нивното секојдневие	- ретко се во контакт со своите пошироки семејства: родители, деца, роднини - оствариле контакт со другите државни институции или здруженија на граѓани - Ниедно од лицата не било згрижено во некоја установа од социјална заштита	- Им требаат повеќе информации за пристап до работа, институции што би можеле да им помогнат во остварување на нивните социјални права, но и правата на закупувачи на живеалишта, информација за начините како може да здобиваат социјален стан или сместување во установи за стари лица
10.1 Лица што живеат под закана од насилство	Едно лице поради продажба на станот било присилено да го напушти изнајменото живеалиште и добило отказан рок од три недели, па во моментот живее кај пријател од каде што треба да се исели за седум дена - Другите двајца поради неплатени кири и комунални сметки треба да го напуштат живеалиштето. На последните двајца особено проблем им претставуваат високите сметки за струја во зимските месеци	Сите испитаници се здравствено осигурени и имаат здравствена легитимација. Во текот на последната година, двајца не биле на никаков медицински преглед и не се соочуваат со некои особени здравствени проблеми, освен што се анксиозни и нервозни поради ситуацијата во која што се наоѓаат. Еден се бори со хроничен бронхитис - Стресот и стравот се дел од нивното секојдневие	- Осудувањето и насилството од страна на семејството и на пошироката средина се дополнителна траума во нивниот живот. Нерешените семејни односи, особено со децата, им предизвикуваат болка, но свесни се дека напуштањето на насилникот било единственото решение за нив - Нивното искуство со институциите не е задоволувачко. Жените се жалат на односот на полицијата, која често е попустлива, па дури и подмитлива во ситуациите што вклучуваат семејно насилство - Семејното насилство целосно ги нарушило семејните односи и односите со пошироката фамилија и со децата	- Само една жена е вработена и една е корисник на инвалидска пензија
11.2 Неконвенционални објекти; 11.3 Привремени структури	Неразрешени семејни односи биле причина повеќе пати да го менуваат живеалиштето, да живеат под кирија, во споделено живеалиште со други роднини или, едноставно, „на улица“ - За тие, пак, што домуваат во привремени градби, причини за губење на домот биле развод, семејна сиромаштија, смрт на родителот што бил носител на финансисите во семејството или уривање на нелегално изградените куќи	- Сите лица се здравствено осигурени и имаат здравствена легитимација - Дел од соговорниците се чувствуваат физички здрави и немале медицински преглед во текот на последната година. Некои се соочуваат со хронични болести или со орални проблеми предизвикани од лоша и од нередовна исхрана, или имаат невротични тешкотии предизвикани од стрес и од страв	- Лицата што живеат во супстандардни услови со своите семејства наведуваат дека ретко ја напуштаат населбата и непосредната околина за да го посетат градот. Најчесто се дружат со соседите и со роднините. Лицата што живеат во привремени градби, исто така, се социјално изолирани и живеат самотнички живот. Наведуваат дека ретко се дружат со други бездомници, иако познаваат многу бездомници или лица во социјален ризик	- Им требаат повеќе информации за пристап до работа, пристап до микрокредитирање или донации за санирање на домовите, пристап до инфраструктурни приклучоци за вода, струја и за канализација. - Сите, освен едно лице, се приматели на парична социјална помош, надомест за повеќе деца или надомест за самохрани мајки (поради тоа, едно лице и ќе продолжи да живее во вонбрачна заедница). Финансисите им се движат меѓу 1.200 и 5.000 денари месечно. Незначителни дополнителни финансии заработуваат преку собирање пластични шишиња, повремени помош на пазарите, чистење или продавање на списанието „Лице во лице“

ПРЕПОРАКИ ЗА ПОЛИТИКА

Бездомништвото и исклученоста од правото на домување се најекстремната форма на сиромаштија и на социјална исклученост. На европско ниво и до денес пристапот до официјални податоци за бездомништвото е многу ограничен. Во Македонија, за прашањето со бездомниците е потребен постепен развој на политиката. Не постои правно прифатена дефиниција за бездомништвото, а јавните институции и пошироката јавност имаат многу тесно разбирање на феноменот.

Имајќи го предвид постојниот контекст во Македонија, наодите од спроведената компаративна анализа, интервјуата со лица што живеат во јавно, скриено и потенцијално бездомништво, презентирани и елаборирани се следниве опции / сценарија за политика, по што се препорачува најдобрата алтернатива.

● Опција за политика / Сценарио 1: Статус кво;

● Опција за политика / Сценарио 2: Сеопфатно и широко дефинирање на бездомништвото, според предложената дефиниција развиена од „Паблик“, а во согласност со ЕТХОС и нејзино вградување во постојните национални документи.

● Опција за политика / Сценарио 3: Тесно дефинирање на бездомништвото и негово разбирање само во опсег на јавното.

ОПЦИЈА ЗА ПОЛИТИКА / СЦЕНАРИО 1: СТАТУС КВО

Истражувањето презентирани во овој извештај покажува дека во Македонија постои бездомништво, меѓутоа отсуствува систем за мерење и за следење на трендовите, како и дизајн на јавна политика како одговор на оваа појава. Во услови на висока стапка на сиромаштија⁵, перзистентно висока невработеност, намалување на капацитетите на системот на социјална заштита, стареење на населението, семејно насилство, разводи, финансиски проблеми во семејството, губење на традиционалната функција на семејството како социјална поддршка и тековна бегалска криза, очекувањата се дека бројката е многу поголема. Според тоа, соочувањето со овој ризик бара стратемско утврдување на приоритетите на национално ниво.

Во вакви услови, статус кво во развојот на јавната политика, кое го засега бездомништвото како процес, ќе резултира со: 1) отсуство на дефиниција на национално ниво за сеопфатното разбирање на бездомништвото како процес; 2) отсуство на официјални податоци за следење на трендовите во бездомништвото во земјава и координиран институционален одговор во заштита на правото на домување; 3) останување на постојните законски пречки, кои на различните категории бездомници им оневозможуваат остварување право на вработување, социјална и здравствена заштита; 4) натамошно непознавање од македонскиот суд на одредбите на Меѓународната конвенција за економски, социјални и за културни права, во делот што се однесува на запирање на присилно протерување од домот се додека не е понудено соодветно

домување; 5) продолжување на отсуството на системска кохеренција на политиката, улогите на институциите и на активна вклученост на другите општествени фактори, како граѓанскиот и деловниот сектор во создавањето соодветни решенија на политиката и на стратегиите за борба против бездомништвото.

ОПЦИЈА 2: ОПЦИЈА ЗА ПОЛИТИКА / СЦЕНАРИО 2: СЕОПФАТНО И ШИРОКО ДЕФИНИРАЊЕ НА БЕЗДОМНИШТВОТО СПОРЕД ПРЕДЛОЖЕНАТА ДЕФИНИЦИЈА РАЗВИЕНА ОД „ПАБЛИК“, А ВО СОГЛАСНОСТ СО ЕТХОС, И НЕЈЗИНО ВГРАДУВАЊЕ ВО ПОСТОЈНИТЕ НАЦИОНАЛНИ ДОКУМЕНТИ

Резултатите од спроведеното истражување укажуваат дека во Македонија, и покрај малата застапеност на јавно бездомништво (16,9 проценти), постои висок ризик од зголемување на оваа бројка поради повисоката застапеност на лица што живеат во скриено (38,5 проценти) и во потенцијално бездомништво (44,6 проценти). Оттука произлегува потребата од дизајнирање превентивни мерки.

Во најголем ризик од запаѓање во бездомништво се:

1. По образование: лицата со основно образование (29,2 проценти) и лицата без образование (20 проценти);

2. По семеен статус: разделени / разведени (30,8 проценти) и самци (26,2 проценти);

3. По возрастна група: лица на возраст од 40 до 50 години (27,7 проценти) и лица на возраст од 50 до 60 години (27,7 проценти);

4. По пол: мажи (90,9 проценти), жени (9,1 проценти).

Во согласност со резултатите од спроведеното истражување, тимот на „Паблик“ ја постави првата дефиниција за бездомништво.

БЕЗДОМНИШТВОТО е процес што опфаќа лица со ограничена вклученост во општествениот живот, кои имаат проблеми со сопствениот идентитет и се без живеалиште, живеат во несигурни и / или несоодветни услови или, пак, се привремено згрижени во прифатилишта или во институции.

Доколку предложената дефиниција биде прифатена и вградена во Законот за социјална заштита, би можело да се очекуваат следниве позитивни ефекти: 1) правно признавање на бездомништвото и поставување правен сет од мерки за дејствување; 2) ќе бидат достапни соодветни податоци по категорија, што, од друга страна, ќе овозможи дизајнирање политика базирана врз докази; 3) ќе се осигури прибирање податоци, кои се компаративни со податоците од земјите на ЕУ, што ќе осигури засилено застапување и лобирање за заштитата на правото на домување.

Дискусија по концептуални категории

● **ЈАВНОТО БЕЗДОМНИШТВО** опфаќа лица што се без покрив над глава и се без поддршка во обезбедувањето живеалиште.

Доколку предложената дефиниција биде прифатена и вградена во Законот за социјална заштита и доколку бидат предложени мерки за социјална заштита и за реинтеграција на оваа ранлива група, би можело да се очекуваат следниве позитивни ефекти: 1) развој на институционалната и на вонинституционалната заштита на лицата што живеат во јавно бездомништво; 2) остварување на правото на социјална и на здравствена заштита; 3) осигурување пристап до пазарот на труд; 4) намалување на социјалната исклученост и дискриминацијата на оваа целна група.

Меѓу другото, во Македонија се потребни и следниве мерки:

1. Донесување закон за социјално домување;

2. Донесување протокол за вклучување лица што живеат во јавно бездомништво како подзаконски акт. Протоколот да биде развиен во согласност со инструментот за мерење на длабочината на бездомништвото развиен од „Паблик“⁶.

3. Донесување протокол за тоа како да се процени подготвеноста на бездомните лица да се вклучат на пазарот на труд, како подзаконски акт.

● **СКРИЕНОТО БЕЗДОМНИШТВО** опфаќа лица со (вон)институционално поддржано живеење од каде што треба да излезат во законски предвиден рок: жени згрижени во шелтер-центри за жртви на семејно насилство, имигранти сместени во центри / прифатилиштата / социјални станови за имигранти, лица што треба да излезат од затвор, од здравствени или од други институции, а немаат живеалиште на располагање.

Земајќи ја предвид диверзификацијата на оваа концептуална рамка, за секоја категорија, потребни се следниве превентивни мерки со цел намалување на бројот на лица што живеат во јавно бездомништво:

И Лица сместени во прифатен центар за бездомници:

1) Унапредување на условите во институционалното колективно живеење и целосно спроведување на „Правилникот за нормативите и стандардите за основање и започнување со работа на Центар за лица бездомници“⁷; 2) Уредување пакети социјална помош и услуги, место сегашната практика за обезбедување само „покрив над глава“ со подзаконски акт; 3) Развој на програми за психосоцијална помош и индивидуална работа со лицата што биле жртва на семејно насилство или што се борат со зависности би можеле да го подобрат индивидуалното чувство на прифаќање и на самопомош, како и да го подобрат чувството на колективна припадност на заедницата; 4) Асистирање во вработување преку обуки за доквалификација или

преквалификација или директен пристап до државни и приватни компании е примарен чекор во транзицијата на овие лица кон самостојно живеење.

II Жени згрижени во шелтер-центри за жртви на семејно насилство:

1) Подобрување на информираноста на општата популација за услугите и за начините на институционална помош (вклучително и правна помош) во ситуации на семејно насилство; 2) Унапредување на социјалната заштита во случаи на семејно насилство; 3) Развој на институционални решенија за превенција и за навремено и брзо реагирање во криза, особено во првите денови од напуштање на домот, уредени со подзаконски акт; 4) Програми за психо-социјална помош и индивидуална работа со лицата што биле жртва на семејно насилство; 5) Осигурување на заштита на работното место на жртвите и негово уредување во Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство⁸; 6) Обезбедување законски поддржано домување регулирано во Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство.

III Имигранти сместени во центри / прифатилиштата / социјални станови за имигранти:

1) Целосно спроведување на првата на барателите на азил, лицата под супсидијарна заштита и лицата со признаен статус на бегалец уредени со Законот за азил и за привремена заштита (ЗАПЗ) (146/2009 и 166/12) и осигурување државјанство и сите граѓански права на лицата со ваков статус; 2) Асистирање во вработување преку обуки за доквалификација или преквалификација (вклучувајќи и учење локални јазици) или директен пристап до државни и приватни компании што би биле субвенционирани во случај на вработување на овие лица; 3) Реосмислување на процедурите за издавање работна дозвола за лицата со ваков статус.

IV Лица што треба да излезат од затвор, од здравствени или од други институции, а немаат живеалиште на располагање:

1) дизајнирање покохерентен систем на социјални мерки, кои ќе им овозможат самостојно вонинституционално домување; 2) Промовирање на моделот на социјални претпријатија за работна интеграција, кои би осигуриле транзиција на овие категории лица од институција кон самостојно живеење и отворен пазар на труд; 3) Поголемо вклучување на локалната самоуправа и на општините во системот на социјална заштита на овие лица и креирање локални програми за помош базирани на партнерства со граѓанскиот сектор и со деловната заедница. Мониторинг и евалуација на спроведувањето на локалните планови за социјална заштита.

● **ПОТЕНЦИЈАЛНОТО БЕЗДОМНИШТВО** опфаќа лица што живеат во несигурно сместување (кај роднини и пријатели, во узурпирано живеалиште или во дом изграден на узурпирано земјиште), лица што живеат под закана од иселување (поради хипотека или поради ненамирени трошоци во изнајмено живеалиште, а одлуката за иселување

⁶ Повеќе информации на следниов линк: <http://bezdomnistvo.mk>

⁷ Службен весник на РМ, бр. 139 од 19.11.2009 година

⁸ Службен весник на РМ, бр. 07 - 3478/1 од 15.9.2014 година

⁵ 26,2 проценти во 2012 година и 24,2 проценти во 2013 година, според Државниот завод за статистика

е влезена во сила), лица што живеат под закана од насилство и лица што живеат во привремени, неконвенционални живеалишта.

Земајќи ја предвид диверзификацијата на оваа концептуална рамка, за секоја категорија, потребни се следниве превентивни мерки со цел намалување на бројот на лица што живеат во јавно бездомништво:

I Лица што живеат во несигурно сместување:

1) Дизајнирање мерки за обезбедување дом и за асистирање при вработување вклучени во самиот Закон за социјална заштита, во рамки на институционална и на вонинституционална заштита;

II Лица што живеат под закана од иселување:

Обезбедувањето дом и вработување се директна потреба на лицата на кои им се заканува иселување. Особено што бездомништво им се заканува и на цели семејства и на децата. На овие лица им се потребни помош и совет за обезбедување социјална помош, како да аплицираат за социјални станови или да бидат згрижени во установи за стари лица. Но, исто така, на овие лица им се потребни и стручни совети за нивните права како закупувачи на живеалишта и често и бесплатна правна помош во случаи на застапување на нивните права пред суд. Вклучувањето на локалната самоуправа е од големо значење во обезбедување брзо откривање и кризна помош на овие лица, особено во првите неколку месеци од протерување од живеалиштето.

III Лица што живеат под закана од насилство:

1) Подобрување на информираноста на општата популација за услугите и за начините на институционална помош (вклучително и правна помош) во ситуации на семејно насилство; 2) Унапредување на социјалната заштита во случаи на семејно насилство; 3) Развој на институционални решенија за превенција и за навремено и брзо реагирање во криза, особено во првите денови од напуштање на домот, уредени со подзаконски акт; 4) Програми за психо-социјална помош и индивидуална работа со лицата што биле жртва на семејно насилство; 5) Осигурување заштита на работното место на жртвите и негово уредување во Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство⁹; 6) Обезбедување законски поддржано домување регулирано во Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство.

IV Лица што живеат во привремени, неконвенционални живеалишта:

1) Асистирање при вработување; 2) Дизајнирање опции за микрокредитирање, како во примерот на „Хабитат Македонија“, кои со штедилницата „Можности“ иницираа кредитна линија што обезбедува мали заеми за реконструкција и за реновирање супстандардни домови. Овие лица имаат и потреба од нефинансиски услуги во форма на совети и на обука за тоа како најефективно, одржливо да ги реновираат своите домови; 3) Дефинирање стандарди за соодветно и минимално домување по примерот на земјите во ЕУ и нивно уредување во Законот за домување.

ОПЦИЈА ЗА ПОЛИТИКА / СЦЕНАРИО 3: ТЕСНО ДЕФИНИРАЊЕ НА БЕЗДОМНИШТВОТО И НЕГОВО РАЗБИРАЊЕ САМО ВО ОПСЕГ НА ЈАВНОТО БЕЗДОМНИШТВО.

Како што е веќе наведено во елаборирањето на втората опција за политика, во Македонија е потребно преземање итни мерки во насока на превентивно дејствување во концептуалните категории скриено и потенцијално бездомништво. Во спротивно, може да се очекува зголемување на бројот на лица што живеат во јавно бездомништво. Тесното дефинирање на бездомништвото и негово разбирање само во опсег на јавното бездомништво, ќе води кон развој на јавна политика, чијшто фокус е реинтеграција на лица што се длабоко навлезени во процес на бездомништво.

ПРЕПОРАЧАНА ОПЦИЈА

Стратегиската поддршка од државата за заштита на правото на домување е клучна за натамошниот развој на оваа јавна политика. Во спротивно, Македонија и понатаму ќе стагнира во остварување на ова човеково право и понатаму ќе се создаваат услови за развој на социјална исклученост, место нејзино намалување. Неуспехот на една држава во ефективно мерење и документирање на бездомништвото, вклучувајќи ги и помалку видливите форми, водат кон недостиг од развој на соодветен одговор на национално ниво. Отсуството на бездомништвото во националните стратегии за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост ја потврдува маргинализацијата на бездомниците.

Отсуството на правната дефиниција и на правно вклучени сет мерки во Законот за социјална заштита (*lex specialis*) резултира со неколку потреби: 1) дефинирање на бездомништвото на државно ниво (односно политика, стратегии со придружни акциски планови и буџет); 2) програми и активни мерки за превенција и за излегување од бездомништво; 3) локална поддршка базирана на потребите на заедницата обезбедена на општинско ниво; 4) промовирање социјални иновации и градење на капацитетот и на образованието на социјалните претприемачи; 5) соодветни регистри на податоци од различните категории бездомници. Од овие причини, сценариото со статус кво (опција 1 за политика) не нуди поволен екосистем за постепен развој на бездомништвото како јавна политика и дефинирање на стратегиските приоритети на национално или локално ниво.

Во некои земји, како што се Финска, Данска и Холандија постојат национални стратегии за соочување со бездомништвото. Други земји како што се Германија, Австрија и Шкотска имаат развиено децентрализиран пристап. Системот „прво дом“ е најпопуларен предлог за решавање на проблемите со бездомниците во најголем дел од земјите: Данска, Финска, Холандија, Италија, Австрија, Шкотска и Германија, додека во Хрватска во тек е

спроведувањето на првиот ваков проект. И покрај тоа што „прво дом“ не е широко прифатен пристап во Словенија и многу мало внимание се посветува на постојното домување, сепак во Љубљана е развиена програма што е фокусирана на транзициското домување. Во декември 2010 година, Европскиот парламент поддржа активности во однос на бездомништво со Декларацијата 61/2010. Веќе подолго време во целиот свет има дискусија за редефиниција на социјалната политика кон бездомништвото. Од законско регулирање и соочување со бездомништвото (*managing homelessness*) кон решавање на проблемот (*ending homelessness*).

ПРЕПОРАКИ

Со цел да се забрза развојот на јавната политика во Македонија, која е насочена кон правото на домување, потребни се проактивни мерки за поддршка. Овие препораки се дефинирани врз основа на истражувањето и на анализите и имаат цел да придонесат кон развојот на поволна политика и дизајн на соодветни мерки за поддршка. Оперативните препораки за различните заинтересирани страни се, исто така, дефинирани, така што ја признаваат улогата на различни учесници во развојот на правото на домување.

ОПЕРАТИВНИ ПРЕПОРАКИ

Препораки за јавните институции:

1. Да се развие политика за бездомништвото во согласност со препораките од оваа анализа преку партиципативен процес на дијалог и вклучување на сите заинтересирани страни;
2. Да се подигне свеста на различните соодветни ин-

ституции (Министерство за труд и социјална политика, центри за социјална работа, локална самоуправа, Завод за социјални дејности) за важноста на правото на домување и за секундарните ефекти на овој процес врз менталното здравје, социјалните врски и вработувањето;

3. Да се дефинира национална стратегија за бездомништво, која прецизно ќе ги дефинира мерките за поддршка на оваа јавна политика;

4. Доекипирање на стручните служби во центрите за социјална работа, кои би работеле на бездомништвото како процес;

5. Развивање јасно дефиниран систем за социјална и за професионална интеграција, а преку соработка и кохеренција на различните засегнати страни (институции, граѓански сектор, бизнис-заедница, бездомници);

6. Да се ревидира политиката за пазарот на трудот за да се овозможат приспособливи работни ангажмани за категориите од трите концептуални рамки на бездомништво;

7. Обезбедување домување: користење јавно-приватно партнерство за обезбедување домување; отворање преноќевалишта и дневни центри; унапредување на условите во институционалното колективно живеење; деконцентрација на услугите за домување и во други градови во земјата; овозможување користење на државниот имот за домување на оваа целна група;

8. Развој на сервиси за здравствено и за психолошко советување: програми за соочување со зависности; програма за промена на животните стилови; системски решенија за секундарна и за терцијарна здравствена заштита

⁹ Службен везник на РМ, бр. 07 - 3478/1 од 15.9.2014

Të pastrehët rreth ne: publik,
të fshehur, potencial

Kur në publik diskutohet në lidhje me problemin e të pastrehëve, kuptimi i tij i ngushtë dhe aludimi vetëm në personat që jetojnë në rrugë, na çon drejt përfundimit se numri i të pastrehëve në Maqedoni është i pa konsiderueshëm.

Përvojat Evropiane, nuk janë të fokusuar vetën ndaj të pastrehëve publik. Duke u ndërlidhur me ETHOS¹, asociacioni për hulumtim, komunikime dhe zhvillim "Publik", përpos të pastrehëve publik (persona që nuk kanë kulm mbi kokë dhe që jetojnë në rrugë), identifikoi edhe dy kategori konceptuale persona të cilëve u kërcënohet fenomeni i të pastrehëve, si vijon: Të pastrehë potencial² dhe të pastrehë të fshehur³. Shqyrtimi i këtyllë i problemit është gjithëpërfshirës dhe mundëson krijimin politik për parandalim dhe përballje me rreziqet që rezultojnë me procesin e të pastrehëve.

Nga ana tjetër, institucionet dhe organizatat që punojnë me këtë target grup, shfrytëzojnë mënyra të ndryshme të grumbullimit të të dhënave, në mënyrë të pa standardizuar. Në mungesë të kohezionit institucional dhe për shkak të qasjes së pa koordinuar të grumbullimit të të dhënave, është vështirë të kuptohet vetë problemi, dhe në mënyrë përkatëse është i pa mundur krijimi i politikës së bazuar në prova. Sipas evidencës së Kryqit të Kuq në Maqedoni, në vend ka 318 të pastrehë. Por, në kushte të shkallës së lartë të varfërisë⁴, papunësia e lartë perzistente, ulja e kapaciteteve të sistemit për mbrojtje sociale, plakjes së popullatës, dhunës familjare, shkurorëzimeve, problemeve financiare në familje, humbja e funksionit tradicional të familjes si mbështetje sociale dhe kriza aktuale me refugjatët, pritet janë se numri është shumë i vogël. Në bazë të kësaj, përballja me këtë rrezik kërkon përcaktim strategjik të prioritetëve në nivel nacional.

Hulumtimi i realizuar nga "Publik" është hapi i parë drejt krijimit të politikave në këtë fushë, e cila bazohet në prova. Hulumtimi përdor qasje kualitative dhe është realizuar mbi gjithsej 130 njësi hulumtimi, përfshirë edhe intervista me 65 persona, përfaqësues të tre kategorive konceptuale, gjatë periudhës gusht 2015 - shkurt 2016. Rezultatet sugjerojnë nevojën për përgjigje më efikase institucionale ndaj problemit me të pastrehët dhe dhënies së prioritetëve të masave për parandalimin në agjendën e institucioneve për mbrojtje sociale. Ky dokument për politikën ka për qëllim të sqarojë fenomenin e të pastrehëve publik, të fshehur dhe potencial, shkaqet për paraqitjen, si dhe efektet sekondare mbi shëndetin mental, lidhjet sociale dhe punësimin. Më pas, dokumenti sugjeron nevojën për përgjigje institucionale për kategoritë e ndryshme konceptuale dhe përpilimin e protokollit për bashkëpunim ndër sektorial për zgjidhjen e problemit dhe i vendos bazat për zhvillimin e strategjisë me qëllim mbrojtjen e kësaj grupe vulnerable.

1.1 BAZA TEORIKE

Fenomeni i të pastrehëve mund të analizohet nga tre aspekte - si gjendje e pasjes / mos pasjes së shtëpisë, si përfshirje e kufizuar në jetën shoqërore dhe si proces në të cilin personi përballlet me problem me identitetin. Shikuar nga aspekti i parë, dukuria e të pastrehëve paraqet mungesë të vendbanimit. Person në këtë gjendje karakterizohet me deprivim në nevojave themelore njerëzore dhe për këtë shkak ndodh të ketë edhe devijime të ndryshme. Mos pasja e kulmit / shtëpisë mund të ketë karakter publik (sensu stricte) dhe karakter të fshehur (sensu largo) kur et pastrehët janë të vendosur në qendra, strehimore me mbështetje institucionale dhe jashtë institucionale, por edhe te të afërt dhe miq. Të pastrehët publik (në rrugë) shpesh paraqiten si rezultat i fenomenit të të pastrehëve potencial, që nënkupton jetesë në vendbanime jo përkatëse dhe të pa sigurta.

Të pastrehët me kalimin e kohës formojnë veçori të caktuara të sjelljes – mos përshtatje ndaj situatave shoqërore, ndërsa disa prej tyre, të sfiduar nga situata jetësore, ndodh të abuzojnë me alkoolin dhe mjete narkotike, ndërsa përfshihen edhe në veprime kriminale që të sigurojnë ekzistencën e tyre. Paraqiten çrregullime të personalitetit, sëmundje kronike dhe ngjashëm.

Fenomeni i të pastrehëve mund të ndodhë me dhunë / varfëri, nga papunësia, borxhet, hipoteka, dhunë / ose të zgjidhet si stil jete. Forma e fundit më tepër ngjan në fenomenin e endacakëve dhe është dukuri e rrallë në vendin tonë. Shembujt e evidentuar sugjerojnë se fenomeni i të pastrehëve zgjat edhe më tepër se një dekadë. Kjo na udhëzoi të mbikëqyrim të pastrehët si proces në të cilin socializimi zhvillohet në mënyrë specifike. I pastrehu "del" nga një komuniteti i caktuar sepse vazhdimisht zhvendoset nga vendi në vend. Në situatë kur personi nuk ka mundësi të realizojë disa role shoqërore, e humb lidhjen me komunitetin, ndërsa si rezultat i kësaj paraqitet edhe ndërprerja e raporteve familjare, fqinjësore dhe me miqtë. Pa mundësia të realizohen role të caktuara lidhet edhe me kontradiktat në pritshmërinë e të pastrehut. Një palë pritje kanë punëtorët socialë, si pjesë e personelit në qendrat për të pastrehë, të cilët kërkojnë prej tyre pjesëmarrje aktive në jetën e përbashkët dhe respektimin e parimeve, ndërsa pritje të tjera kanë njerëz të tjerë, të cilët dukurinë e të pastrehëve e lidhin me pasivitetin dhe apatinë. Pritjet nga i pastrehu nga personat që gjithashtu përballen me dukurinë e të pastrehëve përbën segmentin e tretë më ndryshe nga ata dy të parët dhe nga kjo prizëm dukuria duhet të shqyrtohet në suazat e interaksionit simbolik. Në pajtim me këtë, dukuria e të pastrehëve është proces, dhe jo gjendje. Për ditë i pastrehu gjithnjë e më shumë thellohet në vetminë e tij, mos pasjen e shpresës dhe në dëshpërim. Hyrja në dukurinë e të pastrehut për të paraqet një kthesë, e cila çon drejt jetës së pasigurt dhe të çrregullt. Zbrazëtira emocionale e rrit dukurinë e të pastrehut fizik (mos pasje e kulmit mbi kokë). Përfshirja në botën e të pastrehut me vete edhe nevojën për vetë përkufizim për veten si i pastrehë. Faza e parë në jetën e re në suazat e të pastrehëve publik, në pajtim me in vivo codes të grupit të caktuar të të pastrehëve, mund të ketë emra të ndryshëm. Sido qoftë, kjo është faza kur individit nuk e di se çfarë do të bëjë

¹ Tipologjia Evropiane për të pastrehë dhe për përjashtimin nga e drejta e banimit

² Persona që jetojnë në vende të pasigurta, persona që jetojnë nën kërcënimin e shpërnguljes, persona që jetojnë nën kërcënimin e dhunës dhe persona që jetojnë në vendbanime jo kenvencionale

³ Gra të strehuara në strehimore për viktima të dhunës familjare, emigrantë, persona që së shpejti duhet të lirohen nga burgu, nga institucione shëndetësore dhe institucione të tjera, ndërkaq nuk kanë vendbanim në dispozicion

⁴ 26,2 për qind në vitin 2012 dhe 24,2 për qind në vitin 2013, sipas Entit Shtetëror të Statistikës

1. Të pastrehët rreth ne: publik, të fshehur, potencial

me veten. Të afërmit nuk e njohin, ndërsa ai njëkohësisht është i panjohur edhe për të pastrehët të tjerë. Gjatë kësaj periudhë i pastrehtu nuk dëshiron të jetë i ngjashëm me të pastrehët të tjerë, të cilët për atë janë grup me të cilin nuk identifikohet. Tensioni i përditshëm në lidhje me procesin e hyrjes / depërtimit në rolin e të pastrehtit e kufizon përkatësinë e personit konkret në ndonjë grup. Gjatë kësaj faze, fillojnë konsumin e alkoolit, neglizhohet higjiena personale, personi kërkon ushqim, ndërsa kërkon edhe informata nga të pastrehët të tjerë. Ngadalë i pastrehtu nga kjo situatë e mos identifikimit hyn në botën e vet – të pastrehëve të tjerë. Procesi kur personi gjithnjë e më tepër hyn në rolin e të pastrehtit, njëkohësisht paraqet edhe fillimin e identifikimit me grupin e ri shoqëror. Duke i marrë parasysh të tri aspektet, të pastrehtun mund ta mbikëqyrin si person që ka disfunksione, i cili i humb lidhjet sociale dhe rolet dhe i cili vazhdimisht është i stigmatizuar nga personat që kanë shtëpi.

1.2 ETHOS – TIPOLOGJIA EVROPIANE PËR TË PASTREHË DHE PËR PËRJASHTIMIN NGA E DREJTA E BANIMIT

Dukuria e të pastrehëve paraqet një nga problemet kryesore shoqërore mbi të cilat fokusohet Strategjia për mbrojtje sociale dhe për përfshirjen e Bashkimit Evropian. Parandalimi nga dukuria e të pastrehëve dhe zgjidhja e çështjes banesore për personat e të pastrehë nënkupton edhe kuptimin e rrugës dhe të procesit që rezultojnë me dukurinë e të pastrehëve, me çka krijojnë perceptim të gjerë për domethënien për të pastrehët. FEANTSA (Lidhja Evropiane e Organizatave që Punojnë me të Pastrehë) zhvilli tipologji për të pastrehët dhe për përjashtimin nga e drejta e banimit, e quajtur ETHOS. ETHOS, fillon me kornizë konceptuale në të cilën përkufizohen tre segmente të cilat e përbëjnë banimin, gjatë çka mungesa e njëres prej tyre

shërben për shënimin e dukurisë së të pastrehëve. Pasja e shtëpisë nënkupton: Posedimi i hapësirës përkatëse që është vetëm në emër të personit dhe të familjes së tij/saj (DOMENI FIZIK), hapësira duhet të ofrojë mundësi për mbajtjen e privatësisë dhe relacioneve (DOMENI SOCIAL) dhe duhet të posedojë të drejtën ligjore për shfrytëzimin e hapësirës (DOMENI JURIDIK).

Kjo çon drejt katër formave themelore ose koncepteve: 1. Pa kulm mbi kokë, 2. Pa banesë, shtëpi, 3. Banim i pa sigurt, 4. Vendbanime jo përkatëse, ndërsa secila nga këto katër forma mund të përshkruhet si mungesë të shtëpisë. ETHOS i klasifikon personat pa shtëpi në raport me situatën e tyre jetësore pse situatën me shtëpinë. Këto kategori konceptuale ndahen në 13 kategori operative, të cilat mund të shfrytëzohen për përkufizimin e qëllimeve të ndryshme të politikës si shënimin e problemeve me të pastrehët, zhvillim, monitorim dhe evaluim të politikës.

1.3 ETHOS NË KONTEKSTIN MAQEDONAS

ETHOS është e përshtatur ndaj rregullativës maqedonase, rregullave institucionale dhe jashtë institucionale dhe i përjashton nën kategoritë si vijon: Persona të përkujdesur në vende për strehim urgjent, qendra për bujtje (2.1), persona të vendosur në hostele për të pastrehë (3.1), persona të vendosur në qendra për transit për të pastrehë (3.3), persona të vendosur në strehimore për punëtorë – emigrantë (5.2), persona që marrin ndihmë afatgjatë për shkak të problemit me dukurinë e të pastrehëve - përkujdesje banesore dhe strehim i ndihmuar (7.1 dhe 7.2) sepse në Ligjin për mbrojtje sociale nuk janë parashikuar mundësi për vendosjen e kësaj kategorie të personave dhe nuk janë të arritshme shërbime të këtylla. Nën kategoria 1.1 persona që jetojnë në shtëpi mobile, gjithashtu, nuk merret parasysh ndërsa në pajtim me këtë as nuk është analizuar sepse në vend nuk janë identifikuar shtëpi

Kategoria operative	Situatë nga jeta	Përkufizim i përgjithshëm	Pa kulm mbi kokë
Persona që jetojnë në kushte të vështira	*1.1 Në vend publik ose në të hapur	Jeta në rrugë ose në vende publike, pa strehë që mund të përkufizohet si vendbanim	
Persona të strehuar në strehimore urgjente	2.1 Vendstrehime për gjumë	Njerëz që nuk kanë vend të zakonshëm për banim dhe i shfrytëzojnë qendrat strehimore për të fjetur	
Persona të strehuar në strehimore për të pastrehë	3.1 Hostele për të pastrehë	Periudha e qëndrimit është afatshkurtër	
	*3.2 Strehim i përkohshëm		
Persona të përkujdesur në strehimore për gra	3.3 Vende transit për strehim	Gra, zakonisht viktime të dhunës familjare, të vendosura në qendrat strehimore, ku parashihet qëndrim afatshkurtër	
	*4.1 Strehimore për gra		
Persona të përkujdesur në strehimore për emigrantë	*5.1 *Strehim i përkohshëm / qendra strehimore	Emigrantë në strehimore dhe në qendrat e strehimit për strehim afatshkurtër për shkak të statusit të tyre si emigrantë	
	5.2 Strehimi i punëtorëve emigrantë		
Persona të cilët së shpejti duhet të lirohen nga burgji, nga institucione shëndetësore etj.	*6.1 *Institucione ndëshkimore - edukuese	Institucione ndëshkimore - edukuese	Pa shtëpi
	*6.2 *Institucione shëndetësore (përfshirë edhe qendra për rehabilitim për vartës, spitale psikiatrike)	Institucione shëndetësore (përfshirë edhe qendra për rehabilitim për vartës, spitale psikiatrike)	
	*6.3 *Institucione për fëmijë / shtëpi	Institucione për fëmijë / shtëpi	
Persona që jetojnë ndihmë afatgjate për shkak se janë të pastrehë	7.1 Strehimi i personave më të moshuar	Strehimi në afat më të gjatë me përkujdesje për ish të pastrehë (zakonisht për periudhë më të gjatë se një vit)	Vendbanime të pa sigurt
	7.2 Strehimi i asistuar për ish të pastrehë	Jeton në vendbanim konvencional jo të përhershëm, vendbanimin e shfrytëzon sepse nuk ka shtëpinë e tij	
Persona që jetojnë në vendbanime të pa sigurt	*8.1 Strehim të përkohshëm të të afërmit dhe miq të afërt	Uzëpim i tokës (pa dokumente juridike për qira)	Vendbanime jo përkatëse
	*8.2 Pa marrëveshje legale për dhënie (marrje) me qira	Uzëpim i tokës (pa dokumente për posedimin e tokës)	
	*8.3 Tokë e uzurpuar		
Persona që jetojnë në vendbanime nën kërcënimin të dëbohen	*9.1 Vendim gjyqësor i miratuar për dëbim (vendbanim me qira)	Vendimi për dëbim ka hyrë në fuqi	
	*9.2 Konfiskim i shtëpisë të dhënë në hipotekë	Kreditori posedon vendim ligjor për konfiskimin e pronës	
Persona që jetojnë nën kërcënimin e dhunës	*10.1 Incidente të regjistruara nga policia	Policia vepron me qëllim sigurimin e strehimit të sigurt për viktimën e dhunës familjare	
	11.1 Shtëpi mobile	Banim në shtëpi të përkohshme në të cilën nuk ka kushte për jetë	
Persona që jetojnë në vendbanime të përkohshme jo konvencionale	*11.2 Objekte jo konvencionale	Vend strehim ose barakë e suspenduar	
	*11.3 Struktura të përkohshme	Tendë ose kasolle	
Persona që jetojnë në kushte të pavolitshme për banim	12.1 Uzëpim i objektit që nuk është i përshtatshëm për banim	E përkufizuar si vendbanim jo përkatës sipas legjislacionit nacional ose rregullativës për banim	
Persona që jetojnë në shtëpi me shumë banorë	13.1 Sipas normës më të lartë për banim të shumë banorëve në nivel nacional	Në rastin kur tejkalohej norma nacionale për numrin e personave që jetojnë në një dhomë	

- NË MAQEDONI JANË PËRCAKTUAR KATEGORITË E SHËNUARA ME YLL (*)

të këtylla. Nuk janë marrë parasysh edhe kategoritë operative të personave që jetojnë në kushte banesore të pa përshtatshme (12.1) dhe persona që jetojnë në shtëpi të mbipopulluara (13.1) sepse, në pajtim me përkufizimet e përgjithshme të dhëna në ETHOS, vendbanimi jo përkatës dhe norma për mbipopullim në shtëpi, duhet të përkufizohen në kornizën ligjore. Legjislacioni maqedonas nuk njih përkufizime të këtylla. Në vend, në strategjinë nacionale për banim (2007 - 2012), identifikohen nocionet banim përkatës dhe minimal, por të njëjtat nuk janë përkufizuar qartë. Në strategjinë, nocioni banim përkatës nënkupton banimin e normuar, të cilin shoqëria e konsideron si të kënaqshme, respektivisht si

standard për banim që është përkufizuar si qëllim shoqëror, që duhet të realizohet në të ardhmen. Çfarë nënkuptohet me banim të normuar, të cilën shoqëria e konsideron si të kënaqshme, nuk është përkufizuar. Nocioni banim minimal është më restriktiv në përcaktimin e nivelit të standardit të cilin shoqëria e përkufizon si nivelin më të ulët të standardit në banim dhe i përfshin standardet fizike dhe juridike të cilat duhet ti sigurojë ky nivel që të përcaktohen si nevoja më të vogla themelore të shfrytëzuesve. Edhe në këtë përcaktim, nuk ekziston përcaktim i qartë se çfarë nënkuptojnë standardet fizike dhe juridike.

REZULTATE NGA HULUMTIMI I REALIZUAR TË PASTREHË PUBLIK				
	Shkaqe për paraqitjen e të pastrehëve	Shëndeti fizik dhe mental	Lidhje sociale	Punësimi
1.1 Persona që jetojnë në kushte të vështira	Konflikte familjare: Shkurorëzime, çështje pronësore – juridike të pa zgjidhura, dhuna familjare	- Kanë sigurim shëndetësor dhe legjitimacion shëndetësor - Në mënyrë të rregullt vizitojnë mjekun amë - Probleme shëndetësore kronike (kancer, trombozë, hiperglikemi dhe hipertension, astma, epilepsi) - Vartës të alkoolit dhe drogës - Vuajnë nga pagjumësia, të vjellat, kokë dhimbje, nervozë të vazhdueshme	- Nuk komunikojnë me familjen, të afërmit dhe miqtë, as me mjedisin - Kanë qëndrim diskriminues ndaj mjedisit - Rrallë realizojnë kontakt me institucione shtetërore dhe shoqata të qytetarëve	- Nuk janë proaktiv gjatë kërkimit të punës, duke pritur ndihmë dhe lëshime nga rrethina - Realizimi i angazhimit të punës afatgjatë është sfida më e madhe për këtë grup
TË PASTREHË TË FSHEHUR				
	Shkaqe për paraqitjen e të pastrehëve	Shëndeti fizik dhe mental	Lidhje sociale	Punësimi
4.1 Persona të përkujdesur në qendra strehimi për të pastrehë	-Konflikte familjare: Shkurorëzime, dhunë familjare, raporte familjare të çrregulluara - Mashtrim financiar - Hipoteka	- Pjesa më e madhe kanë sigurim shëndetësor dhe legjitimacion shëndetësor - Probleme shëndetësore kronike - Vuajnë nga pagjumësia, të vjellat, kokë dhimbje, nervozë të vazhdueshme	-Banimi kolektiv kontribuon drejt solidarizimit me të madh dhe shoqërimin ndërmjet banorëve dhe ata realizojnë raporte të afërta të mira miqësore - Rrallë janë në kontakt me familjet e tyre më të gjera -Rrallë realizojnë kontakt me institucione shtetërore dhe shoqata të qytetarëve	- Nuk janë proaktiv gjatë kërkimit të punës - Ju nevojiten më tepër informata për qasje drejt punës, si të aplikojnë për banesa sociale, si mund të fitojnë kualifikime plotësuese dhe profesionalizim pune, si dhe nëse do të ndikojë statusi aktual mbi pensionimin e tyre të ardhshëm
4.1 Persona të përkujdesur në qendrat e strehimit për gra	Dhuna nga bashkëshorti/ partneri	- Pjesa më e madhe kanë sigurim shëndetësor dhe legjitimacion shëndetësor - Pa probleme shëndetësore të konsiderueshme	- Marrëdhënie familjare të rrënuara dhe raporte me familjen më të gjerë dhe me fëmijët -Rrallë realizojnë kontakt me institucione shtetërore	- Vendi i punës i viktimave të dhunës familjare shpesh është nën kërcënim për shkak të situatës së tyre të përjetimit të dhunës në afat më të gjatë, për shkak të ndryshimit të lokacionit gjatë vendosjes në qendrat e strehimit ose për shkak të rrezikut nga hakmarrja e dhunës - Ju nevojitet asistencë gjatë punësimit që të kenë mundësi të jetojnë të pavarura
5.1 Strehimi i përkohshëm/ qendra për strehim	/	- Sigurimi shëndetësor dhe kanë legjitimacione shëndetësore - Vizitojnë mjekun rregullisht - Vuajnë nga sëmundje kronike të zemrës, luktit, ndërsa vuajnë edhe nga hipertensioni, diabeti, depresioni, por edhe nga ftohja e zakonshme, si rezultat i kushteve për jetë	- Realizojnë kontakt me familjen e tyre më të gjerë Prindër, fëmijë, farefis - Nuk janë të pranuar mirë nga rrethi më i gjerë - Nuk kanë kontakt me institucionet ose organizata civile	- Disa nga fëmijët e refugjatëve janë kyçur në programin për punësim të subvencionuar, por nuk janë punësuar pas përfundimit të programit - Disa nga gratë thonë se nuk punojnë sepse nuk ka kush të kujdeset për fëmijët e tyre - Ju nevojitet leje për punë, por edhe ndihmë gjatë procedurës administrative për pajisje me lejen për punë
6. Persona të cilët së shpejti duhet të lirohen nga burgju, nga institucione shëndetësore etj.	- Familjare: Shkurorëzim, vdekje e njërit nga partnerët martesor, raporte familjare të çrregulluara - Stres psikik - Borxhe financiare - Hipoteka	- Pjesa më e madhe kanë sigurim shëndetësor dhe kanë legjitimacione shëndetësore - Kohë pas kohe ankohen për shqetësime shëndetësore por nuk kanë sëmundje kronike - Personat pa shtëpi pas përkujdesjes institucionale janë përplot me pa siguri, stres, përpjekje për vetëvrasje, por edhe pikëllim për shkak se janë braktisur nga familja dhe nga shoqëria	- Etiketim i familjeve me persona me probleme psikike bën që familja e tyre e afërt ti vizitojë rrallë - Komuniteti më i gjerë nuk ka mirëkuptim për situatën e tillë, i etiketonin, kritikonin dhe dënonin.	- Qasje e kufizuar drejt tregut të punës

TË PASTREHË PITENCIAL				
	Shkaqe për paraqitjen e të pastrehëve	Shëndeti fizik dhe mental	Lidhje sociale	Punësimi
6.1*Institucione ndëshkuese, 6.2 Institucione Shëndetësore (përfshirë edhe qendra për reabilitim për vartës, spitale psikiatrike) 6.3 Institucione për fëmijë/ shtëpi	Shkurorëzim, dhunë familjare, të shkurorëzuar ose prindër që ju kanë vdekur dhe raporte familjare të çrregulluara, janë shkaqet kryesore për të cilat personat largohen nga shtëpitë e tyre dhe kanë kërkuar ndihmë nga miqtë dhe nga të afërmit. Shkurorëzim dhe braktisje e shtëpisë në të cilën kanë jetuar me partnerin e tyre është shkak për të cilin personat kanë vendosur të banojnë padrejtësisht	- Qasje e kufizuar drejt shërbimeve shëndetësore - Kohë pas kohe ankohen për shqetësime shëndetësore por nuk kanë sëmundje kronike - Storjet jetësore individuale të personave që nuk kanë shtëpi pas kujdesit institucional janë shumë të pa sigurt, me stres, dhunë, përpjekje për vetëvrasje	- Këta persona kanë nevojë për socializim, në veçanti jashtë institucionit. Një pjesë ndihen të harruar nga institucionet dhe nga qendrat për punë sociale - Etiketim i familjeve me persona me probleme psikike bën që familja e tyre e afërt ti vizitojë rrallë - Komuniteti më i gjerë nuk ka mirëkuptim për situatën e tillë, i etiketonin, kritikonin dhe dënonin.	- Qasje e kufizuar për mundësinë për punësim - Personi i liruar nga institucioni ndëshkues korrigjues është pa punë dhe pa të ardhura të vazhdueshme mujore. Personat që janë larguar nga institucioni për fëmijë pa kujdes të prindërve punojnë në diskoteka, pa rrogë, vetëm me bakshishe - Duhet të mendohet për masa alternative për punësim
8.1 Strehim i përkohshëm te prindër dhe miq të afërm, 8.2 Pa marrëveshje legale për qira, 8.3 Tokë e uzurpuar	Shkurorëzim, dhunë familjare, të shkurorëzuar ose prindër që ju kanë vdekur dhe raporte familjare të çrregulluara, janë shkaqet kryesore për të cilat personat largohen nga shtëpitë e tyre dhe kanë kërkuar ndihmë nga miqtë dhe nga të afërmit.	- Qasje e kufizuar drejt shërbimeve shëndetësore - Të varur nga alkooli	- Mos besim ndaj institucioneve, por edhe marginalizim dhe diskriminim në bazë etnike - Ndihen të vetmuar dhe të izoluar. Kanë rreth të vogël të miqve, vetëm disa prej miqve kanë shtëpitë e tyre - Rrallë janë në kontakt me familjen e tyre me të gjerë Prindër, fëmijë, farefis - Nuk kanë kontakt me institucione të tjera shtetërore dhe shoqata të qytetarëve	- Shpesh janë shfrytëzues të ndihmës sociale - Sigurimi i shtëpisë dhe punësimi janë nevoja e drejtpërdrejtë për personat që përkohësisht janë të vendosur te të afërmit e tyre dhe miqtë ose janë strehuar në mënyrë jo ligjore
9.1 Është miratuar vendim ligjor për shpërngulje (vendbanim i marrë me qira), 9.2 Konfiskimi i shtëpisë të dhënë nën hipotekë	Shkurorëzim, dhunë familjare, të shkurorëzuar ose prindër që ju kanë vdekur dhe raporte familjare të çrregulluara, janë shkaqet kryesore për të cilat personat largohen nga shtëpitë e tyre dhe kanë kërkuar ndihmë nga miqtë dhe nga të afërmit.	- Pjesa më e madhe kanë sigurimi shëndetësor dhe kanë legjitimacione shëndetësore - Pjesa më e madhe e personave të marrë në pyetje fizikisht ndihen të shëndetshëm dhe nuk kanë pasur ekzaminime mjekësore gjatë vitit të fundit. Disa përballen me sëmundje kronike të shkaktuara nga ushqimi i keq dhe i pa rregullt, konsumi i alkoolit ose astma, hipertensioni - Mos pasja e sigurisë i bën të acaruar dhe nervoz në jetën e tyre të përditshme	- Rrallë janë në kontakt me familjet e tyre me të gjerë Prindër, fëmijë, farefis - Kanë realizuar kontakt me institucione të tjera shtetërore dhe shoqata të qytetarëve - Asnjë nga personat nuk ka qenë i përkujdesur në ndonjë institucion për mbrojtje sociale	- Ju duhen më tepër informata për punësim, institucione që mund tu ndihmojnë në realizimin e të drejtave të tyre sociale, por edhe të drejtat për qiramarrës të vendbanimeve, informatë për mënyrat si mund të fitojnë banesë sociale ose strehim në institucione për persona të moshuar
10.1 Persona që jetojnë nën kërcënimin e dhunës	Një person për shkak të shitjes së banesës ishte detyruar me dhunë të braktisë vendbanimin e marrë me qira dhe ka marrë afat përfundimtar prej tre jave, dhe për momentin jeton te miku i tij prej nga duhet të largohet për shtatë ditë - Dy të tjerët për shkak të mos pagimit të qirave dhe faturave për shërbime komunale duhet të largohen nga vendbanimi. Për dy personat e fundit problem të veçantë paraqesin faturat e larta për rrymë gjatë muajve të dimrit	Të gjithë të anketuarit janë të siguruar shëndetësor dhe kanë legjitimacione shëndetësore. Gjatë vitit të fundit, dy nuk kanë përdorur asnjë ekzaminim shëndetësor dhe nuk janë përballur me probleme shëndetësore të caktuara. Përveç që janë të shqetësuar dhe nervoz për shkak të situatës në të cilën gjenden. Një prej tyre lufton me bronhitis kronik - Stresi dhe frika janë pjesë e përditshmërisë së tyre	- Stigmatizimi dhe dhuna nga familja dhe mjedis më i gjerë paraqesin traumë plotësuere në jetën e tyre. Raportet familjare të pa zgjidhura, në veçanti me fëmijët, u shkaktojnë dhimbje, por janë të vetëdijshëm se largimi i dhunës ka qenë zgjidhja e vetme për ata - Përvoja e tyre me institucionet nuk është në nivel të kënaqshëm. Gratë ankohen në lidhje me raportin e policisë, e cila shpesh është e butë, madje edhe korruptohet në situata kur përfshihet dhuna familjare. - Dhuna familjare tërësisht i ka rrënuar raportet familjare dhe raportet me familjen më të gjerë dhe me fëmijët	- Vetëm një grua është e punësuar dhe një tjetër është shfrytëzuese e pensionit invalidor
11.2 Objekte jo konvencionale, 11.3 Struktura të përkohshme	Raporte familjare të pa zgjidhura janë qenë shkak më i shpeshtë që disa herë është dashur të ndërrojnë vendbanimin, të jetojnë me qira, në vende që i ndan me kushërinj të tjerë ose thjesht në "rrugë". - Nga ana tjetër, për ata që jetojnë në ndërtime të përkohshme, shkaqe për humbjen e shtëpisë kanë qenë shkurorëzimi, varfëria familjare, vdekja e prindit që ka qenë bartës i financave në familje ose rrezimi i shtëpisë së ndërtuar në mënyrë jo ligjore	- Të gjithë personat janë të siguruar shëndetësor dhe kanë legjitimacione shëndetësore - Pjesa më e madhe e personave të marrë në pyetje fizikisht ndihen të shëndetshëm dhe nuk kanë pasur ekzaminime mjekësore gjatë vitit të fundit. Disa përballen me sëmundje kronike ose me probleme orale të shkaktuara nga ushqimi i keq dhe i pa rregullt, kanë vështirësi neurologjike të shkaktuara nga stresi dhe nga frika	Personat që jetojnë në kushte substandarde me familjet e tyre thonë se rrallë largohen nga lagjia dhe nga rrethina e afërme që të vizitojnë qytetin. Zakonisht shoqërohen me fqinjët dhe me të afërmit. Personat që jetojnë në ndërtime të përkohshme, gjithashtu, janë të izoluar nga aspekti social dhe jetojnë jetë të vetmuar. Thonë se rrallë shoqërohen me të pastrehë të tjerë, edhe pse njohin shume të pastrehë ose persona në rrezik social	- Ju duhen më tepër informata për punësim, qasje për mikrokreditim ose donacione për sanimin e shtëpive, qasje për kyçje infrastrukturore për ujë, rrymë dhe për kanalizim Të gjithë, përveç një personi, janë pranues të ndihmës sociale, kompensimit për më shumë fëmijë ose kompensimit për nënë të vetë mbajtur (për këtë shkak një person do të vazhdojë të jetojë në bashkësi jashtëmarte-sore). Financat e tyre variojnë ndërmjet 1.200 dhe 5.000 denarë në muaj. Financa plotësuere të pa konsiderueshme fitojnë nëpërmjet grumbullimit të shisheve plastike, ofrojnë ndihmë të kohë pas kohe në tregje, pastrojnë ose shesin revistën "Lice v lice"

REKOMANDIME PËR POLITIKË

Dukuria e të pastrehëve dhe përjashtimi nga e drejta e banimit janë format më ekstreme të varfërisë dhe të përjashtimit social. Në nivel evropian deri sot, qasja te të dhënat zyrtare për të pastrehët është shumë e kufizuar. Në Maqedoni, për çështjen me të pastrehët nevojitet zhvillim gradual i politikës. Nuk ekziston përkufizim juridik i pranuar për të pastrehët, ndërsa institucionet publike dhe publiku më i gjerë kanë mirëkuptim shumë të ngushtë për fenomenin.

Duke e pasur parasysh kontekstin aktual në Maqedoni, konstatimet nga analiza krahasuese e realizuar, intervistat me personat që jetojnë si të pastrehë publik, të fshehur ose potencial, të prezantuara dhe të elaboruara në opsionet / skenarët politik si vijon, pas çka rekomandohet alternativa më e mirë.

- Opsioni për politikë / Skenari 1: Status kuo,
- Opsioni për politikë / Skenari 2: Përkufizimi gjithëpërfshirës dhe i gjerë i të pastrehëve, sipas përkufizimit të propozuar të zhvilluar nga "Pablik", në pajtim me ETHOS dhe inkuorporimi i saj në dokumentet nacionale ekzistuese.
- Opsioni për politikë / Skenari 3: Përkufizimi i ngushtë i të pastrehëve dhe kuptimi i tij vetëm në segmentin e të pastrehëve publik.

OPSIONI PËR POLITIKË / SKENARI 1: STATUS KUO

Hulumtimi i prezantuar në këtë raport ka treguar se në Maqedoni ekziston dukuria e të pastrehëve, mirëpo, mungon sistemi për matjen dhe monitorimin e trendëve, si dhe dizajni i politikës publike si përgjigje ndaj kësaj dukurie.

Në kushte të shkallës së lartë të varfërisë⁵, papunësia perzistente e lartë, ulja e kapaciteteve të sistemit të mbrojtjes sociale, plakja e popullatës, dhuna familjare, shkurorëzimi, probleme financiare në familje, humbja e funksionit tradicional të familjes si mbështetje sociale dhe kriza aktuale me refugjatët, pritet janë se numri është shumë më i lartë.

Në bazë të kësaj, përballja me këtë rrezik kërkon përcaktim strategjik të prioriteteve në nivel nacional.

Në kushte të këtyra, status kuo në zhvillimin e politikës publike, e cila e prek dukurinë e të pastrehëve si proces, do të rezultojë me: Mungesë të përkufizimit në nivel nacional për kuptimin gjithëpërfshirës të të pastrehëve si proces, 2) mungesa e të dhënave zyrtare për monitorimin e trendëve me të pastrehët në vend dhe përgjigje e koordinuar institucionale në mbrojtjen e të drejtës për banim, 3) qëndrimi në pengesat e ekzistuese ligjore, të cilat kategorive të ndryshme të të pastrehëve u pamundësojnë realizimin e të drejtës për punësim, mbrojtje sociale dhe shëndetësore, 4) mos identifikim i mëtejshëm nga gjykata maqedonase të dispozitave të Konventës Ndërkombëtare për të Drejta Ekonomike, Sociale dhe Kulturore, në pjesën që vlen për ndërprerjen e shpërnguljes së detyruar nga shtëpia derisa nuk ofrohet vend tjetër për banim përkatës, 5) vazhdimi i mungesës së kohezionit sistemor në politikë, rolet e institucioneve dhe përfshirjes aktive të faktorëve të tjerë shoqërorë, si sektori civil dhe afarist në krijimin e zgjidhjeve përkatëse të politikës dhe strategjive për luftë kundër të pastrehëve.

⁵ 26,2 për qind në vitin 2012 dhe 24,2 për qind në vitin 2013, sipas Entit Shtetëror të Statistikës

OPSIONI 2: OPSIONI PËR POLITIKË / SKENARI 2: PËRKUFIZIMI GJITHËPËRFSHIRËS DHE I GJERË I TË PASTREHËVE, SIPAS PËRKUFIZIMIT TË PROPOZUAR TË ZHVILLUAR NGA "PABLIK", NË PAJTIM ME ETHOS DHE INKORPORIMI I SAJ NË DOKUMENTET NACIONALE EKZISTUESE.

Rezultatet nga hulumtimi i realizuar sugjerojnë se në Maqedoni, edhe përpos përfaqësimit të vogël të të pastrehëve publik (16,9 për qind), ekziston rrezik i madh për rritjen e këtij numri për shkak të përfaqësimit më të lartë të personave që jetojnë si të pastrehë të fshehur (38,5 për qind) dhe të pastrehë potencial (44,6 për qind). Së këndejmi rezultoni nevoja për dizajnimin e masave parandaluese.

Në rrezik më të madh që të bëhen të pastrehë janë:

1. Në bazë të arsimimit: Personat me arsim fillor (29,2 për qind) dhe personat pa arsim (20 për qind)
 2. Në bazë të statusit familjar: Të ndarë / Të shkurorëzuar (30,8 për qind) dhe beqarë (26,2 për qind),
 3. Në bazë të grupit të moshës: Persona të moshës prej 40 deri në 50 vjeç (27,7 për qind) dhe persona të moshës prej 50 deri në 60 vjeç (27,7 për qind),
 4. Në bazë të gjinisë: Bura (90,9 për qind) dhe gra (9,1 për qind).
- Në pajtim me rezultatet e hulumtimit të realizuar, ekipi i "Pablik" e formuloi përkufizimin e parë për të pastrehë.

TË PASTREHË është proces i cili i përfshin personat me kyçje të kufizuar në jetën shoqërore, të cilët kanë probleme me identitetin e tyre dhe janë pa vendbanim, jetojnë në kushte të pa sigurta dhe / ose jo përkatëse ose, po, përkujdes janë të strehuar në strehimore ose në institucione.

Nëse përkufizimi i propozuar pranohet dhe inkuorporohet në Ligjin për mbrojtje sociale, do të duhet të priten efektet pozitive si vijon: Njohje ligjore të të pastrehëve dhe vendosje e një sërë masave juridike për veprim, 2) do të jenë të qasshme të dhëna përkatëse sipas kategorisë, që nga ana tjetër do të mundësojë dizajnimin e politikave të bazuara mbi prova, 3) do të sigurohet grumbullimi i të dhënave, të cilat janë krahasuese me të dhënat e vendeve të BE-së, që do të sigurojë përfaqësim të përforcuar dhe lobim për mbrojtjen e të drejtës për banim.

Diskutim mbi kategori konceptuale

- **TË PA STREHËT PUBLIK** përfshin njerëz të cilët janë të pastrehë dhe pa përkrahje në gjetjen e strehimit.

Nëse përkufizimi i propozuar pranohet dhe inkuorporohet në Ligjin për mbrojtje sociale dhe në qoftë se janë propozuar

sociale, si të aplikojnë për banesa sociale ose të vendosen në institucione për të moshuarit. Por, gjithashtu, këta persona kanë nevojë dhe për këshilla të ekspertëve për të drejtat e tyre si qira-kërkues dhe ndihmë juridike falas në raste të avokimit të të drejtave të tyre para gjykatës. Përfshirja e pushtetit lokal është e rëndësishme të madhe në sigurimin e zbulimit të shpejtë dhe ndihmë emergjente të këtyre njerëzve, veçanërisht në muajt e parë të dëbimit nga vendbanimi.

III. Personat që jetojnë nën kërcënimin e dhunës: 1) Përmirësimin e vetëdijes së popullatës së përgjithshme për shërbimet dhe mënyrat e mbështetjes institucionale (përfshirë edhe ndihmën ligjore) në situata të dhunës familjare; 2) Përmirësimi i mbrojtjes sociale në rastet e dhunës familjare; 3) Zhvillimi i zgjidhjeve institucionale për parandalimin dhe reagimin e duhur dhe të shpejtë në krizë, sidomos në ditët e para të largimit nga shtëpia, të rregulluara me akt nënligjor; 4) Programe për ndihmë psiko-sociale dhe ndihmë individuale për personat të cilët kanë qenë viktimë të dhunës familjare; 5) Sigurimi i mbrojtjes në vendin e punës së viktimave dhe rregullimi i saj me Ligjin për parandalimin dhe mbrojtjen kundër dhunës familjare⁹; 6) Sigurimi i strehimit i mbështetur ligjërisht i rregulluar me Ligjin për parandalim dhe mbrojtje kundër dhunës familjare.

IV. Persona që jetojnë në vendbanime të përkohshme të pazakonta: 1) Dhënia e ndihmës për punësim; 2) Hartimi i opsioneve për mikrokredi si në shembullin e “ Habitat Maqedonia”, të cilët me kursimoren bankare “Mozhnosti” iniciuan linjë krediti që ofron kredi të vogla për rindërtimin dhe renovimin e shtëpive substandarde. Këta individë kanë nevojë për shërbime jo-financiare në formën e këshillave dhe trajnimeve se si në mënyrë më efektive, të qëndrueshme t'i rinovojnë shtëpitë e tyre; 3) Përcaktimi i standardeve për strehim adekuat dhe minimal sipas shembullit të vendeve të BE-së dhe rregullimin e tyre me Ligjin për banim.

OPSIONI PËR POLITIKË/ SKENARI 3: PËRKUFIZIMI I NGUSHTË I TË PASTREHËVE DHE KUPTIMIN E SAJ VETËM NË PËRFSHIRJE TË TË PASTREHËVE PUBLIK

Siç u tha tashmë në hartimin e opsionit të dytë për politikë, në Maqedoni është e nevojshme të merren masa urgjente në drejtim të veprimit parandalues në kategoritë konceptuale të pa strehët potencial të fshehur. Në të kundërtën, mund të pritet rritje të numrit të njerëzve që janë të pastrehë publik. Përkufizimi i ngushtë i të pastrehëve dhe të kuptuarit e tyre vetëm në përfshirjen e të pastrehëve publik do të çojë në zhvillimin e politikave publike, fokusi i të cilit është ri integrimi i personave të cilët janë të zhytur thellë në procesin e të pastrehëve.

OPSIONI I REKOMANDUAR

Mbështetja strategjike nga shteti për mbrojtjen e të drejtës për strehim është kritike për zhvillimin e mëtejshëm të kësaj politike publike. Përndryshe, Maqedonia do të vazhdojë të ngecë në realizimin e kësaj të drejte njerëzore dhe do të vazhdojnë të krijohen kushte për zhvillimin e mëtejshëm të përjashtimit social, në vend të reduktimit të saj. Dështimi i një shteti për të

matur në mënyrë efektive dhe dokumentimin e të pastrehëve, përfshirë edhe format më pak të dukshme, çojnë në mungesë të zhvillimit të një zgjidhje adekuate në nivel kombëtar. Mungesa e të pastrehëve në strategjitë kombëtare për luftimin e varfërisë dhe përjashtimit social e konfirmon marginalizimin e të pastrehëve.

Mungesa e përcaktimit ligjor dhe një sërë të masave ligjore të përfshira në Ligjin për mbrojtje sociale (lex specialis) rezultojnë me disa nevoja: 1) përcaktimin e të pastrehëve në nivel shtetëror (gjegjësisht, politika, strategji me mbështetje të planeve vepruese dhe buxhetit); 2) Programet dhe masat aktive për të parandaluar dhe për të dalë nga gjendja e të pastrehëve; 3) Mbështetje lokale e bazuar në nevojat e komunitetit e siguruar në nivel komunal; 4) Promovimin e inovacioneve sociale dhe ndërtimin e kapaciteteve dhe arsimimin e sipërmarrësve social; 5) Regjistrat adekuat të të dhënave nga kategori të ndryshme të njerëzve të pastrehë. Për këto arsye, skenari me status kuo (opsioni 1 për politikë) nuk ofron ekosistem të favorshëm për zhvillimin gradual të pastrehëve si politikë publike dhe përkufizimin e prioriteteve strategjike në nivel nacional ose lokal.

Në disa vende, të tilla si Finlanda, Danimarka dhe Holanda ekzistojnë strategji nacionale për tu ballafaquar me të pa strehët. Vende të tjera si Gjermania, Austria dhe Skocia kanë zhvilluar qasje të decentralizuara. Sistemi “së pari shtëpi” është sugjerimi më popullor për zgjidhjen e problemeve të njerëzve të pastrehë në shumicën e vendeve: Danimarkë, Finlandë, Holandë, Itali, Austri, Skoci dhe Gjermani, ndërsa në Kroaci është në rrjedhë zbatimi i projektit të parë të tillë. Edhe pse “së pari shtëpi” nuk është qasje e pranuar gjerësisht në Slloveni dhe shumë pak vëmendje i kushtohet vendbanimeve ekzistuese, megjithatë në Lubjanë është zhvilluar një program që është i fokusuar në strehime kalimtare. Në dhjetor 2010, Parlamenti Evropian mbështeti aktivitete në lidhje me të pastrehët me Deklaratën 61/2010. Për disa kohë në të gjithë botën ka diskutime për ri përkufizimin e politikës sociale ndaj të pa strehëve. Nga rregullimi i ligjor dhe ballafaqimi me të pastrehët (managing homelessness) drejtë zgjidhjes së problemit (ending homelessness).

REKOMANDIME

Me qëllim që të përshpejtohet zhvillimi i politikave publike në Maqedoni, e cila është drejtuar në të drejtën për strehim, nevojiten masa proaktive për mbështetje. Këto rekomandime janë të përcaktuara në bazë të hulumtimeve dhe analizave dhe kanë për qëllim të kontribuojnë në zhvillimin e një politike të volitshme dhe projektim të masave adekuate për mbështetje. Rekomandimet operative për palët e ndryshme të interesuara janë, gjithashtu, të përkufizuara, në mënyrë që e pranojnë rolin e pjesëmarrësve të ndryshëm në zhvillimin e të drejtës për strehim.

REKOMANDIME OPERACIONALE

Rekomandimet për institucionet publike:

1. Të zhvillohet politikë për të pastrehët në përputhje me rekomandimet e kësaj analize përmes procesit me pjesëmarrje të dialogut dhe përfshirjen e të gjitha palëve të interesuara;

2. Të rritet ndërgjegjësimi i institucioneve të ndryshme përkatëse (Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, qendrat për punë sociale, të pushtetit vendor, Enti për Çështje Sociale) për rëndësinë e të drejtës për strehim dhe për efektet dytësore të këtij procesi në shëndetin mendor, marrëdhëniet shoqërore dhe punësimin;

3. Të përkufizohet strategjia nacionale për të pastrehët që do t'i përcaktojë me saktësi masat për ta mbështetur këtë politikë publike;

4 Ekipim i shërbimeve profesionale në qendrat për punë sociale që do të punojnë në të pastrehët si proces;

5. Zhvillimi i një sistemi të përcaktuar qartë për integrim social dhe profesional, përmes bashkëpunimit dhe koherencës së palëve të ndryshme të prekura (institucioneve, shoqërisë

civile, komunitetit të biznesit, të pastrehët);

6. Të rishikohet politika e tregut të punës për të lejuar vendosjen e angazhime pune të përshtatshme për kategoritë nga tre kornizat konceptuale të të pa strehëve;

7. Sigurimin e strehimit: përdorimi publik - partneritet privat për të siguruar strehim; Hapje të bujtinave dhe qendrave ditore; përmirësimin e kushteve në banimin institucional kolektiv; dekoncentrimi i shërbimeve të strehimit në qytete të tjera të vendit; mundësimi i përdorimit të pronës shtetërore për strehim të këtij target grupi;

8. Zhvillimi i shërbimeve për këshillim shëndetësor dhe psikologjik: programe për ballafaqimin me varësitë; program për të ndryshuar mënyrën e jetesës; zgjidhjet e sistemit për kujdesin shëndetësor dytësor dhe tretësor.

⁹ Gazeta Zyrtare e RM-së nr. 07 - 3478/1 të datës 15.9.2014.

Homelessness Around Us: Public, Hidden, Potential

1. Homelessness Around Us: Public, Hidden, Potential

When publicly discussing the problem of homelessness, its narrow understanding and its connection exclusively with the people living on the street leads to a conclusion that the number of homeless people in Macedonia is insignificant.

The European experiences are not focused only on the public homelessness. In line with ETHOS¹, the Association for research, communications and development “Public”, in addition to the public homelessness (homeless people without roof over their heads and living on the street), identified two additional conceptual categories of persons who are threatened with homelessness, as follows: potential homelessness² and hidden homelessness³. Such consideration of the problem is comprehensive and enables policy making for prevention and for dealing with the risks that lead to homelessness.

On the other hand, the institutions and the organizations working with this target group use different manners for collection of data in a non-standardized manner. In the absence of institutional coherence and in view of the uncoordinated approach to data collection, it is difficult to understand the problem itself and thus it is impossible to create an evidence-based policy. According to the records of the Red Cross of Macedonia, in the country there are 318 homeless people. However, given the high rate of poverty⁴, the persistently high unemployment rate, the decrease of the capacities of the social security system, the aging of the population, the domestic violence, the divorces, the financial problems in the family, the loss of the traditional function of the family as a social support and the ongoing refugee crisis, the expectations are that the figure is much higher. Therefore, dealing with this risk requires strategic priority setting at national level.

The research conducted by “Public” is the first step towards the creation of an evidence-based policy in this area. The research uses a qualitative approach and it was conducted on a total of 130 research units, including interviews with 65 people, representatives of the three conceptual categories, in the period August 2015 - February 2016. The results point to the need for more effective institutional responses to the problem of homelessness and giving priority to the measures for prevention in the agenda of the social protection institutions. The purpose of this policy document is to explain the phenomenon of public, hidden and potential homelessness, the causes for the occurrence, as well as the secondary effects on the mental health, the social relationships and the employment. Furthermore, the document indicates the need for an institutional response to the different conceptual categories and for development of a protocol for cross-departmental cooperation for dealing with the problem. It also lays the foundations for the development of a strategy aimed at the protection of this vulnerable group.

1.1 THEORETICAL BASIS

The phenomenon of homelessness can be analyzed from three aspects - as a condition of having / not having a home, as a limited participation in the social life and as a process in which the person is facing identity problems. In terms of the first aspect, homelessness indicates the absence of dwelling. Persons in such condition are deprived of the basic human needs and therefore tend to also show different deviations. Rooflessness/homelessness can be of public (*sensu stricte*) and hidden nature (*sensu largo*) when the homeless people are accommodated in centers, reception centers with institutional and non-institutional support, but also with relatives and friends. The public (street) homelessness is often a result of potential homelessness, which includes living in inadequate and insecure housing. Over time, the homeless people develop certain behavioral traits - maladjustment to social situations, and some of them, due to their life situation, reach for alcohol and drugs and even engage in criminal activities in order to ensure their survival. All that results in personality disorders, chronic diseases and the like.

Homelessness can happen due to coercion / poverty, unemployment, debt, mortgages, violence / or it can be chosen as a lifestyle. The latter form is more like vagrancy and it is rare in our country. There are recorded examples of homelessness that lasts for more than a decade. As a result of the foregoing, we should observe homelessness as a process in which the socialization of the homeless person takes place in a specific manner. The homeless person abandons a given community because he/she is constantly moving from one place to another. In a situation where the person does not have a chance to play some social roles, he/she is losing the connection with the community and as a result there is a discontinuation of the family, neighborly and friendly relations. The inability to play certain roles is also connected with the contradictions in terms of the expectations from the homeless people. There is one set of expectations from the social workers who are part of the staff in the centers for the homeless and who require them to actively participate in the common life and to respect the principles, and another set of expectations from the other people who associate homelessness with passivity and apathy. The expectations from a homeless person by individuals who are also facing homelessness is the third segment, different from the two previous segments, and in this regard the phenomenon should be considered in terms of the symbolic interaction. Accordingly, homelessness is a process, and not a condition. Every day the homeless person increasingly plunges into his/her loneliness, hopelessness and despair. For the homeless person, the start of the homeless life is a turning point which leads to unsafe and disorganized life. The emotional gap increases the physical homelessness (rooflessness). The entrance into the world of homeless people brings along a need for self-identification as a homeless person. The first phase in the new life as part of the public homelessness, according to the *in vivo* codes of a certain group of homeless people, can have different names. In any case, it is the phase when the individual is totally clueless. The close people do not recognize him/her, and at the same time he/

¹ European Typology of Homelessness and Housing Exclusion

² People living in insecure accommodation, people living under threat of eviction, people living under threat of violence and people living in non-conventional structures

³ women accommodated in women's shelters for victims of family violence, migrants, people due to be released from institutions and who do not have available housing

⁴ 26.2% in 2012 and 24.2% in 2013, according to the State Statistical Office

she is also unknown to the other homeless people. During this period, the homeless person does not want to be similar to the other homeless people, who for him/her are a group that he/she does not identify with. The everyday tension related to the process of acceptance/non-acceptance of the role of a homeless person limits the affiliation of the respective individual with a certain group. In this phase the homeless person also reaches out to alcohol, neglects the personal hygiene, and searches for food and for information from other homeless people. Slowly, the homeless person, from a situation of being indecisive, enters the world of his/her peers - other homeless people. The process when the person increasingly accepts the role of a homeless person is concurrently the beginning of the identification with the new social group. Taking into consideration the three aspects, we can observe the homeless person as a person who is dysfunctional, who is losing the social ties and roles and who is consistently stigmatized by the people who have a home.

1.2 ETHOS - EUROPEAN TYPOLOGY OF HOMELESSNESS AND HOUSING EXCLUSION

Homelessness is one of the main social problems that are in the focus of the Social Protection and Inclusion Strategy of the European Union. The prevention of homelessness and the addressing of the housing problems of the homeless people also imply understanding of the manner and the process that leads to homelessness, thus creating a broad perception of the meaning of homelessness. FEANTSA (European Federation of National Organisations Working with the Homeless) has developed a typology of homelessness and exclusion from the right to housing, called ETHOS. ETHOS begins with the conceptual framework that defines three domains which constitute a “home”, the absence of which can be taken to delineate homelessness. Having a home can be understood

as: having an adequate space over which a person and his/her family can exercise exclusive possession (PHYSICAL DOMAIN); being able to maintain privacy and enjoy relations (SOCIAL DOMAIN) and having a legal title to occupation (LEGAL DOMAIN).

This leads to the 4 main forms or concepts: 1. Rooflessness 2. Houselessness, 3. Insecure Housing, 4. Inadequate Housing, all of which can be taken to indicate the absence of a home. ETHOS therefore classifies people who are homeless according to their living or “home” situation. These conceptual categories are divided into 13 operational categories that can be used for different policy purposes such as mapping of the problem of homelessness, developing, monitoring and evaluating policies.

1.3 ETHOS IN THE MACEDONIAN CONTEXT

ETHOS has been adapted to the Macedonian legislation and institutional and non-institutional setup and it excludes the following subcategories: people accommodated in emergency accommodations, night shelters (2.1) persons accommodated in homeless hostels (3.1), people accommodated in transitional centers for homeless (3.3), people accommodated in accommodation for immigrant-workers (5.2), people receiving longer-term support due to homelessness – residential care and supported accommodation (7.1 and 7.2) because the Law on Social Protection does not stipulate possibilities for accommodation of these categories of people and such services are not available. Subcategory 11.1, people living in mobile homes, is also not taken into account, and accordingly it has not been analyzed because such homes have not been identified in the country. Also not taken into account are the operational categories of people living in unfit housing (12.1) and people living in extreme overcrowding (13.1) because, in line with the

Operational Category	Living Situation	General definition	
People living in difficult conditions	*1.1 In a public space or out in the open	Life on the street or in public places, without shelter which resembles a residence	No roof
People placed in urgent housing	2.1 Sleep-over shelters	People who do not have regular place of residence and use the services of the shelters for sleepover	
People housed in shelters for homeless	3.1 Hostels for homeless	Short-term stay	
	*3.2 Temporary housing		
	3.3 Transition Housing Centres		
People housed in shelters for women	*4.1 Shelters and reception points for women	Women, mostly domestic violence victims, housed in shelter-centres intended for short-stay	No home
People placed in housing intended for immigrants	*5.1 *temporary housing / shelter centres	Immigrants in shelters and in centres for short-term housing due to their immigrant status	
People soon to be released from prison, from health care or other institutions	*5.2 Housing for workers – immigrants	No available home prior to leaving the institution	
	*6.1 *Correctional and penitentiary institutions	Stays longer in the institution due to absence of home	
	*6.2 *Health care institutions (including centres for rehabilitation of addicts, psychiatric hospitals)		
People receiving long-term support due to homelessness	*6.3 *Institutions for children / homes	No identified home (ex. until the 18th birthday)	
	7.1 Residential housing of elderly homeless people	Longer-term housing with care for former homeless people (usually for a time period longer than one year)	
People living in insecure housing	7.2 Supported housing of former homeless people	Life in conventional residence, which is not a regular place of residence and is used due to absence of personal home	Precarious housing
	*8.1 Temporary housing with relatives and close friends		
	*8.2 No (sub) lease agreement		
People living under threat of eviction	*8.3 Usurped land	Usurpation of land (no documents for ownership)	
	*9.1 Legal decision for eviction (rented residence)	Eviction decision is in effect	
	*9.2 Repossession of mortgaged home	Creditor possesses legal decision to takeover ownership	
People living under threat of violence	*10.1 Incidents registered by the police	Police acts to secure safe harbor for the domestic violence victim	
	11.1 Mobile homes	Life in temporary home with no conditions for regular housing	
People living in temporary, unconventional residences	*10.1.1 Mobile homes	Life in temporary home with no conditions for regular housing	
	*11.2 Unconventional objects	Shelter or substandard cabin	
People living in uninhabitable residential conditions	*11.3 Temporary structures	Tent or cabin	Inadequate housing
	12.1 Usurpation of an uninhabitable object	Defined as inappropriate housing according to national housing legislation	
People living in overcrowded home	13.1 According to the highest norm for over crowdedness at national level	In case when the national norm for the number of people living in one room is surpassed	

- IN MACEDONIA THE CATEGORIES ARE MARKED WITH ASTERISK (*)

general definitions given in ETHOS, the inadequate housing and the standard for overcrowded homes should be defined within the legal framework. The Macedonian legislation does not comprise such definitions. In the country, the National Housing Strategy (2007-2012) recognizes the terms adequate and minimal housing, but they are not clearly defined. In the strategy, the term “adequate housing” means standard housing which the society considers satisfactory, i.e. standard of housing which is defined as a general objective that is to be achieved in the future. The meaning of standard housing

which the society considers satisfactory is not defined. The term “minimum housing” is more restrictive when it comes to determining the level of the standard which the society defines as the lowest level of standard of housing and it covers the physical and the legal standards that are to be provided by this level in order for them to be defined as minimum basic needs of the users. In this provision as well, there is not a clear definition of the meaning of the physical and the legal standards.

RESULTS OF THE CONDUCTED RESEARCH				
PUBLIC HOMELESSNESS				
	Causes of homelessness	Physical and Mental Health	Social relationships	Employment
1.1 People living rough	Family conflicts: divorce, unresolved property and legal issues, domestic violence	- Have health insurance and health card - Pay regular visits to their general practitioner - Chronical health problems (cancer, thrombosis, hyperglycemia and hypertension, asthma, epilepsy) - Alcohol and Drug Adiction - Suffering from insomnia, nausea, headaches, constant anxiety	- Do not communicate with family, relatives and friends, or the community - Discriminatory community - Rarely have contacts with government institutions and civil society organizations	- Are not proactively searching for a job, expecting assistance and charity from the environment - Establishing a long term working arrangement is the biggest challenge for this group
HIDDEN HOMELESSNESS				
	Causes of homelessness	Physical and Mental Health	Social relationships	Employment
4.1 People living in accommodation for the homeless	-Family conflicts: divorce, domestic violence, dysfunctional family relationships - Financial fraud - Mortgages	- Most of them have health insurance and health card - Chronic health problems - Suffering from insomnia, nausea, headaches, constant anxiety	- Collective living contributes to greater solidarity and friendship among tenants and they establish close friendly relations - Rarely communicate with their wider family - Rarely have contacts with government institutions and civil society organizations	- Are not proactively searching for a job - Need more information about access to work, how to apply for social housing, how they can get additional training and work specialization, whether and how the current status will affect their future retirement
4.1 People in a women's shelter	Domestic violence from their husband/partner	- Most of them have health insurance and health card - Insignificant health problems	- Dysfunctional family relationships and relationships with the wider family and their children - Rarely have contacts with government institutions	- The job position of victims of domestic violence is often under threat due to their long-term suffering from violence, due to relocation when they are accommodated in the shelter centre or the threat of reprisals by the abuser - Need assistance in their employment in order to be able to live independently
5.1 Temporary accommodation/ reception centres	/	- They have health insurance and health card - Regularly visit a doctor - Suffering from chronic heart disease, stomach disease and suffer from hypertension, diabetes, depression, but also from ordinary colds, as a result of their living conditions	- Maintain contact with their wider family: parents, children, relatives - Are not greatly accepted by the wider community - Have no contacts with government institutions or civil society organizations	- Some of the children of refugees were included in programs for subsidized employment, but were not employed after the end of the program - Some of the women indicate that they do not work because there is no one to care for their children - They need a work permit and assistance in the administrative procedure for obtaining a work permit
6. People who are soon to be released from prison, health or other institutions	- Family: divorce, death of a spouse, dysfunctional family relationships - Psychic stress - Financial debts - Mortgages	- Most of them have health insurance and health card - Occasionally complain of health issues, but have no chronic diseases - Persons who have no home after the institutional care are filled with uncertainty, stress, violence, suicidal tendencies, and sorrow due to their rejection by their family and the society	- As a result of the stigmatization of families of people with mental health problems, their immediate family and relatives rarely visit them - The wider community is not very understanding of their situation, stigmatizes, criticizes and condemns them	- Limited access to the labour market

POTENTIAL HOMELESSNESS				
	Causes of homelessness	Physical and Mental Health	Social relationships	Employment
6.1 *Penal or correctional Institutions; 6.2 Medical Institutions (including addict rehabilitation centres, psychiatric hospitals); 6.3 Children's institutions/homes	Divorce, domestic violence, divorced or deceased parents and dysfunctional family relationships are the main causes why people left home and requested help of friends and relatives. Divorce and leaving the house where they lived with their partner is a reason why people decided to move in illegally	- Limited access to health care services. - Occasionally complain of health issues, but have no chronic diseases - The individual life stories of homeless persons in institutional care are filled with uncertainty, stress, violence, suicidal attempts.	- These people need socialization, especially outside the institution. Some feel forgotten by the institutions and centers for social work - As a result of the stigmatization of families of people with mental health problems, their immediate family and relatives rarely visit them - The wider community is not very understanding of their situation, stigmatizes, criticizes and condemns them	- Limited access to employment opportunities - The person released from penal or correctional institution is without a job and a steady monthly income. Persons who have left the institution for children without parental care work in discotheques, without pay, just for the tips. - It is necessary to think of alternative employment measures.
8.1. Temporary accommodation with relatives and close friends; 8.2 No legal (sub) tenancy; 8.3 Occupied land	Divorce, domestic violence, divorced or deceased parents and dysfunctional family relationships are the main causes why people left home and requested help of friends and relatives.	- Limited access to health care services. - Alcohol addiction	- Lack of trust in institutions, even marginalization and discrimination based on ethnicity - They feel lonely and isolated. They have a small circle of friends, some of their friends have a home in their possession - Rarely communicate with their wider family: parents, children, relatives - Have no contacts with other government institutions and civil society organizations.	- Often they are welfare recipients - Providing home and direct employment are the immediate needs of the persons who are temporarily accommodated with relatives and friends or who have illegally occupied the premises
9.1 Adopted legal decision on eviction (rented dwelling); 9.2 Foreclosure of mortgaged housing	Divorce, domestic violence, divorced or deceased parents and dysfunctional family relationships are the main causes why people left home and requested help of friends and relatives.	- Most of them have health insurance and health card - The majority of people surveyed feel physically healthy and had no medical examination during the past year. Some face chronic diseases caused by poor and irregular diet, alcohol consumption or asthma, hypertension - Insecurity and uncertainty makes them anxious and agitated in their daily lives	- Rarely communicate with their wider family: parents, children, relatives - They have contacts with other government institutions or civil society organizations. - None of the people was accommodated in an institution for social protection.	- They need more information about access to work, institutions that could assist them in exercising their social rights and the tenants rights and information about the ways in which they can acquire social housing or accommodation in institutions for the elderly
10.1 People living under threat of violence	Due to sale of the apartment, one person was forced to leave the rented dwelling and received a notice period of three weeks, and currently lives with a friend from where he needs to move out in seven days. - Other two persons have to leave the dwelling due to unpaid rent and utility bills. Particular problem for the last two persons are the high electricity bills during the winter months.	All respondents have health insurance and health cards. Over the last year, two of the respondents did not undergo any medical examination and did not face any particular health problems, with the exception of being anxious and nervous about the situation in which they are. One struggles with chronic bronchitis. - Stress and fear are part of their everyday lives.	- Judgement and violence by the family and the wider community is another trauma in their lives. Unresolved family relationships, especially with children, cause them pain, but they are aware that leaving the abuser was the only solution for them. - Their experience with the institutions is not satisfactory. Women complain about the behavior of the police, which is often indulgent, even corrupt in cases involving domestic violence. - Domestic violence completely disrupted the family relationships and relationship with the wider family and children.	- Only one woman is employed and one is a user of disability pension.
11.2 Non-conventional buildings; 11.3 Temporary structures	Unresolved family relationships were the reason why they had to change residence several times; to live in a rented home, in shared housing with other relatives or simply "on the street". - For those people who are living in temporary buildings, causes for loss of their homes were divorce, family poverty, death of a parent who were a provider for the family finances or demolition of illegally built houses	- All persons have health insurance and health cards. - Some of the people surveyed feel physically healthy and had no medical examination during the past year. Some face chronic diseases or oral problems caused by bad and irregular diet, or have neurotic problems caused by stress and fear.	People living in substandard conditions with their families say they rarely leave the village and the immediate surroundings to visit the city. They usually socialize with neighbors and relatives. People living in temporary buildings are also socially isolated and live a solitary life. They say that they rarely socialize with other homeless people, though they know many homeless or socially disadvantaged individuals.	- They need more information about access to employment, access to microcredits or donations for rehabilitation of homes, access to infrastructure connections for water, electricity and sewage. All but one person are recipients of social welfare, multiple child benefits or single mother benefits (because of that, one person will continue to live in a non-marital relationship). Their finances are in the range between 1,200 and 5,000 denars per month. They earn insignificant additional funds by collecting plastic bottles, occasional assistance at the markets, cleaning or selling the "Face to Face" magazine.

POLICY RECOMMENDATIONS

The homelessness and the exclusion from the right to housing are the most extreme form of poverty and social exclusion. At the European level and to date, the access to official data on homelessness is very limited. The issue of homeless people in Macedonia needs gradual policy development. There is no legally accepted definition of homelessness, whereas the public institutions and the wider public have a very narrow understanding of the phenomenon.

Having in mind the existing context in Macedonia, the findings from the conducted comparative analysis, interviews with people who live in public, hidden and potential homelessness, the following policy options/scenarios were presented and elaborated, whereupon the best alternative is recommended.

- Policy Option / Scenario 1: Status Quo;
- Policy Option / Scenario 2: Comprehensive and broad definition of homelessness according to the proposed definition developed by "Public" and in accordance with ETHOS, and its incorporation into the existing national documents.
- Policy Option / Scenario 3: Narrow definition of the homelessness and its understanding only within the scope of the public.

POLICY OPTION / SCENARIO 1: STATUS QUO

The research presented in this report shows that there is homelessness in Macedonia, however there is a lack of system for measuring and monitoring the trends, as well as lack of design of public policy in response to this phenomenon. In conditions of high poverty rate⁵, persistently high unemployment, decrease in the capacities of the social protection system, population ageing, domestic violence, divorces, financial problems in the family, loss of the traditional function of the family as a social support and the current refugee crisis, the expectations are that this number is much higher. Accordingly, facing with this risk requires strategic defining of the priorities on national level.

Under such conditions, the status quo in the development of the public policy that affects the homelessness as a process will result in the following: 1) absence of definition on national level of the comprehensive understanding of homelessness as a process; 2) absence of official data on monitoring of the homelessness trends in the country and coordinated institutional response for protection of the right to housing; 3) remaining of the existing legal obstacles which prevent various categories of homeless people to exercise their right to employment, social protection and health care; 4) continuing lack of recognition by the Macedonian Court of the provisions of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, in the section referring to stopping the eviction from the home until adequate housing is offered; 5) continuing absence of systemic coherence of the policy, the roles of the institutions and the active involvement of the other social factors, such as the civil and the business sector, in the creation of adequate solutions for policy and strategies for fight against homelessness.

OPTION 2: POLICY OPTION / SCENARIO 2: COMPREHENSIVE AND BROAD DEFINITION OF HOMELESSNESS ACCORDING TO THE PROPOSED DEFINITION DEVELOPED BY "PUBLIC" AND IN ACCORDANCE WITH ETHOS, AND ITS INCORPORATION INTO THE EXISTING NATIONAL DOCUMENTS.

The results of the conducted research point to the fact that in Macedonia, in addition to the low rate of public homelessness (16.9 percent), there is a high risk of increase of this figure due to the higher rate of people living in hidden (38.5 percent) and potential homelessness (44.6 percent). Hence the need to design preventive measures.

The following categories are at the highest risk of becoming homeless:

1. By education: people with elementary education (29.2 percent) and people without education (20 percent);
2. By marital status: separated / divorced (30.8 percent) and single (26.2 percent);
3. By age group: people at the age of 40 to 50 (27.7 percent) and people at the age of 50 to 60 (27.7 percent);
4. By sex: men (90.9 percent), women (9.1 percent).

In accordance with the results of the conducted research, the "Public" team developed the first definition of homelessness.

HOMELESSNESS is a process that includes people with limited involvement in the social life, who have problems with their own identity and are homeless, live in insecure and / or inadequate conditions or are temporarily accommodated in shelters or institutions.

If the proposed definition is accepted and incorporated in the Law on Social Protection, the following positive effects are expected: 1) legal recognition of homelessness and defining legal set of action measures; 2) relevant data will be available by category which, on the other hand, will ensure designing evidence based policy; 3) data collection will be enabled, which will be comparative to the data from the EU countries, thus ensuring enhanced advocacy and lobbying for protection of the right to housing.

Discussion on conceptual categories

● **PUBLIC HOMELESSNESS** includes roofless people and people without support in providing of dwelling.

If the proposed definition is accepted and incorporated in the Law on Social Protection and if measures for social protection and reintegration of this vulnerable group are proposed, the

⁵ 26,2 percent in 2012 and 24.2 percent in 2013, according to the State Statistical Office

following positive effects could be expected: 1) development of institutional and extra institutional protection of persons living in public homelessness; 2) exercising the right to social protection and health care; 3) ensuring access to the labour market; 4) decrease of the social exclusion and discrimination of this target group.

Macedonia, among other things, also needs the following measures:

1. Adoption of a law on social housing.

2. Adoption of a protocol for inclusion of persons living in public homelessness, as bylaw. The protocol should be developed in accordance with the instrument for measurement of the depth of the homelessness developed by Public⁶.

3. Adoption of a protocol on the manner of assessment of the preparedness of the homeless people to become involved in the labour market, as bylaw.

● **HIDDEN HOMELESSNESS** includes people with (extra) institutionally supported housing from which they should be released within legally prescribed timeline: Women accommodated in shelter-centres for victims of domestic violence, immigrants accommodated in centres /reception centres / social housing for immigrants, people due to be released from prison, medical institution or other institution, and have no available dwelling.

Taking into consideration the diversification of this conceptual framework, for each category, the following preventive measures are necessary in order to decrease the number of persons living in public homelessness:

I. People accommodated in reception centre for homeless: 1) Improvement of the conditions in the institutional collective dwelling and full implementation of the “Rulebook on the norms and standards for establishment and commencement of operation of Centre for homeless people”⁷; 2) Providing for packages of social welfare and services, instead of the former practise of providing only “roof over the head” in a bylaw; 3) Development of programmes for psycho-social assistance and individual work with people who were victims of domestic violence or are struggling with addictions that could improve the individual feeling of acceptance and self-help, and improve the feeling of collective belonging to the community; 4) Assisting in employment through training for additional qualification and requalification or direct access to public and private companies is a primary step in the transition of these people to independent living.

II. Women accommodated in shelter centres for victims of domestic violence: 1) Increasing the awareness of the general population for services and ways of institutional support (including legal aid) in situations of domestic violence; 2) Improvement of the social protection in cases of domestic

violence; 3) Development of institutional solutions for prevention and timely and quick response in crisis, especially in the first days of leaving the home, regulated by bylaw; 4) Programs for psycho-social assistance and individual work with persons who were victims of domestic violence; 5) Ensuring protection at the workplace of the victims and its regulation in the Law on prevention and protection against domestic violence⁸; 6) Providing legally supported housing regulated in the Law on prevention and protection against domestic violence.

III. Immigrants accommodated in centres / reception shelters / social housing for immigrants: 1) Full implementation of the rights of asylum seekers, persons under subsidiary protection and persons with recognised refugee status, regulated by the Law on Asylum and Temporary Protection (LATP) (146/2009 and 166/12) and ensuring citizenship and all civil rights of persons with this status; 2) Assisting in employment through training for additional qualification and requalification (including learning local languages) or direct access to public and private companies which would be subsidized if they employ such persons; 3) Redesigning of the procedures for issuing work permit to persons with such status.

IV. People due to be released from prison, medical institution or other institution, and have no available dwelling: 1) designing a more coherent system of social measures that will enable independent extra institutional housing; 2) Promotion of the model of social enterprises for work integration, which would ensure transition of these categories of people from institutional towards independent living and open labour market; 3) Greater involvement of the local self-government and the municipalities in the system for social protection of these people and development of local programmes for assistance based on partnerships with the civil sector and the business community. Monitoring and evaluation of the implementation of the local plans for social protection.

● **THE POTENTIAL HOMELESSNESS** encompasses persons living in insecure accommodation (in their relatives’ and friends’ homes or in occupied land or housing); people living under threat of eviction (due to a mortgage or unsettled rent in a rented dwelling and the order for eviction is operative), people living under threat of violence and people living in temporary, non-conventional structures.

Having regard to the diversification of this conceptual framework, the following preventive measures are needed for each category for the purpose of decreasing the number of people living in public homelessness;

I. Persons living in insecure accommodation: 1) Design of measures for provision of homes and for assistance during employment included in the Law on Social Protection, within the institutional and non-institutional protection;

II. People living under threat of eviction: The provision of homes and employment is a direct need of the people who are threatened by eviction. Homelessness threatens entire

families, as well as children. These people need assistance and advice in terms of providing social welfare, how to apply for social housing or to be accommodated in institutions for elderly people. However, these persons also need expert’s advices on their rights as lessees of dwellings and often, free of charge legal assistance in cases of representation of their rights before a court. The inclusion of the local self-government is very important in providing fast detection and assistance for these people in case of crisis, especially in the first several months as of the eviction from the dwelling.

III. People living under threat of violence: 1) Improvement of the information of the general population on the services and the methods of institutional assistance (including legal assistance) in cases of domestic violence; 2) Improvement of the social protection in cases of domestic violence; 3) Development of institutional solutions for prevention and timely and fast response in case of crisis, especially in the first days after leaving the home, regulated by bylaws; 4) Programmes for psychological and social welfare and individual work with people victims of domestic violence; 5) Ensuring protection at the work place of the victims and its regulation by the Law on Prevention and Protection Against Domestic Violence⁹; 6) Providing legally supported housing regulated by the Law on Prevention and Protection Against Domestic Violence.

IV. People living in temporary, non-conventional structures: 1) Employment assistance; 2) Design of options for micro-crediting, for example “Habitat Macedonia” which, together with the Savings House “Mozhnosti”, initiated a credit line that provides small loans for reconstruction and renovation of substandard homes. These persons also need non-financial services in the form of advices and training on how to renovate their homes in the most effective and sustainable manner; 3) Definition of standards for adequate and minimal housing according to the examples from the EU counties and their regulation by the Law on Housing.

POLICY OPTION / SCENARIO 3: CLOSE DEFINITION OF HOMELESSNESS AND ITS UNDERSTANDING ONLY WITHIN THE SCOPE OF THE PUBLIC HOMELESSNESS.

As it was already stated in the elaboration of the second policy option, undertaking urgent measures is necessary in Macedonia for the purpose of preventive action in the conceptual categories of hidden and potential homelessness. Otherwise, increase of the number of persons living in public homelessness can be expected. The narrow definition of homelessness and its understanding only within the scope of the public homelessness will lead to development of public policy which focus is reintegration of persons that are deeply into the process of homelessness.

RECOMMENDED OPTION

The strategic support from the state for the protection of the right to housing is crucial in the further development of this public policy. Otherwise, Macedonia will continue to stagnate in the implementation of this human right and it will continue to create conditions for development of social exclusion, instead

of reducing it. The failure of one state to effectively measure and document the homelessness, including the less visible forms, as well, leads to a lack of development of an adequate response at national level. The absence of homelessness in the national strategies for fight against poverty and social exclusion confirms the marginalization of the homeless people.

The absence of the legal definition and legally included set of measures in the Law on Social Protection (lex specialis) results in several needs: 1) definition of homelessness at state level (i.e. policy, strategies with supporting action plans and budget); 2) programs and active measures for prevention and abandoning homelessness; 3) local support based on the needs of the community provided at municipality level; 4) promoting social innovations and building the capacity and education of the social entrepreneurs; 5) adequate registries of data on the different categories of homeless people. Due to these reasons, the status quo scenario (Policy option 1) does not offer a favourable ecosystem for the gradual development of homelessness as a public policy and definition of the strategic priorities at national or local level.

In some countries, such as Finland, Denmark and the Netherlands there are national strategies for managing homelessness. Other countries such as Germany, Austria and Scotland have developed a decentralized approach. The “Housing First” system was the most popular proposal for solving the problems with the homeless people in most countries: Denmark, Finland, the Netherlands, Italy, Austria, Scotland and Germany, while in Croatia the implementation of the first such project is underway. Although “Housing First” is not a widely accepted approach in Slovenia and very little attention is paid to the existing housing, however a transitional housing focused programme was developed in Ljubljana. In December 2010, the European Parliament supported activities related to homelessness with the Declaration 61/2010. For a longer period of time now, there has been a discussion at global level about the redefinition of the social policy on homelessness. From legal regulation and managing homelessness to ending homelessness.

RECOMMENDATIONS

In order to speed up the development of the public policy in Macedonia focused on the right to housing, proactive support measures are needed. These recommendations are defined on the basis of the research and the analyses and are intended to contribute to the development of a favourable policy and design of adequate support measures. The operational recommendations for the various stakeholders are also defined, so that they recognize the role of various participants in the development of the right to housing.

OPERATIONAL RECOMMENDATIONS

Recommendations for the public institutions:

1. Develop a policy on homelessness in accordance with the recommendations from this analysis via a participatory process of dialogue and inclusion of all stakeholders;

2. Raise the awareness of the various adequate institutions

⁶ More information on the following link: <http://bezdomnistvo.mk>

⁷ Official Gazette of RM, No. 139 dated 19.11.2009

⁸ Official Gazette of RM, No. 07 - 3478/1 dated 15.9.2014

⁹ Official Gazette of RM, No. 07 - 3478/1 dated 15.9.2014.

(Ministry of Labour and Social Policy, social work centres, local self-government, Institute for Social Affairs) on the importance of the right to housing and the secondary effects of this process on the mental health, the social relations and employment;

3. Define a national strategy for homelessness that will accurately define the measures for support of this public policy;

4. Staffing the professional offices in the social work centres that would work on homelessness as a process;

5. Developing a clearly defined system for social and professional integration via cooperation and coherence of the various stakeholders (institutions, civic sector, business community, homeless people);

6. Revision of the labour market policy in order to provide adjustable working engagements for the categories of the three conceptual frameworks of homelessness;

7. Providing housing: using public-private partnership for providing housing; opening night shelters and day-care centres; improving the conditions in the institutional collective living quarters; deconcentration of the housing services in other cities in the country; enabling use of state property for housing for this target group;

8. Development of services for health and psychological counselling; programs for dealing with addiction; program for change of the lifestyles; system solutions for secondary and tertiary health care.

БЕЗДОМНИШТВО.MK

ЈАВНО • СКРИЕНО • ПОТЕНЦИЈАЛНО

www.bezdomnistvo.mk

БЕЗДОМНИШТВОТО Е ПРОЦЕС ШТО ОПФАЌА ЛИЦА СО ОГРАНИЧЕНА ВКЛУЧЕНОСТ ВО ОПШТЕСТВЕНИОТ ЖИВОТ, КОИ ИМААТ ПРОБЛЕМИ СО СОПСТВЕНИОТ ИДЕНТИТЕТ И СЕ БЕЗ ЖИВЕАЛИШТЕ, ЖИВЕАТ ВО НЕСИГУРНИ И / ИЛИ НЕСООДВЕТНИ УСЛОВИ ИЛИ, ПАК, СЕ ПРИВРЕМЕНО ЗГРИЖЕНИ ВО ПРИФАТИЛИШТА ИЛИ ВО ИНСТИТУЦИИ.

.....

TË PASTRENË ËSHTE PROCES I CILI I PËRFSHIN PERSONAT ME KYÇJE TË KUFIZUAR NË JETËN SHOQËRORE, TË CILËT KANË PROBLEME ME IDENTITETIN E TYRE DHE JANË PA VENDBANIM, JETOJNË NË KUSHTE TË PA SIGURTA DHE / OSE JO PËRKATËSE OSE, PO, PËRKUJDES JANË TË STREHUAR NË STREHIMORE OSE NË INSTITUCIONE.

.....

HOMELESSNESS IS A PROCESS THAT INCLUDES PEOPLE WITH LIMITED INVOLVEMENT IN THE SOCIAL LIFE, WHO HAVE PROBLEMS WITH THEIR OWN IDENTITY AND ARE HOMELESS, LIVE IN INSECURE AND / OR INADEQUATE CONDITIONS OR ARE TEMPORARILY ACCOMMODATED IN SHELTERS OR INSTITUTIONS.